

TILBAKEFØRINGSSAKER ETTER LOV OM BARNEVERNTJENESTER § 4-21.

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer:

556

Leveringsfrist:

25.11.2010

Til sammen 16 762 ord

16.11.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling	1
1.2	Rettslig plassering	2
1.3	Rettskilder	3
1.4	Fremstillingen videre	3
<u>2</u>	<u>GANGEN I EN BARNEVERNSSAK</u>	<u>4</u>
2.1	Saksgangen	4
2.1.1	Sak om tilbakeføring etter § 4-21	5
2.2	Aktuelle paragrafer i barnevernloven kapittel 4	7
2.2.1	Barnevernloven § 4-1	8
2.2.2	Barnevernloven § 4-4	8
2.2.3	Barnevernloven § 4-12	9
<u>3</u>	<u>PRINSIPPER OG INTERNASJONAL RETT</u>	<u>12</u>
3.1	Prinsipper	12
3.1.1	Legalitetsprinsippet	12
3.1.2	Det mildeste inngreps prinsipp	13
3.1.3	Barnets beste	15
3.1.4	Det biologiske prinsipp	16
3.2	Forholdet til internasjonal rett	17
3.2.1	Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen	17
3.2.2	FNs barnekonvensjon	20
3.2.2.1	Artikkel 3	20
3.2.2.2	Artikkel 9	21
<u>4</u>	<u>BARNEVERNLOVEN § 4-21</u>	<u>23</u>

4.1	Gjennomgang av gjeldende rett	23
4.1.1	§ 4-21, første ledd	23
4.1.2	§ 4-21, annet ledd	30
4.2	Rettsikkerhet	32
4.3	Barnets mening i tilbakeføringssaker	34
4.4	Lovendringene i § 4-21	35
4.4.1	Gammel contra ny lov	36
4.4.2	Hvorfor endre loven?	36
4.5	Bestemmelsens formål	38
4.6	Hvordan har lovendringen i § 4-21 første ledd slått ut?	39
4.6.1	Innledning	39
4.6.2	Rettspraksis før lovendringen	40
4.6.3	Rettspraksis etter lovendringen	45
4.6.4	Dommerforeningens syn	47
4.6.5	Barnevernets syn	47
4.6.6	Konklusjon	49
5	<u>LITTERATURLISTE</u>	50

1 Innledning

I norsk rett og i samfunnet generelt er det slik at man anser de biologiske foreldre som best egnet til å ha omsorgen for sitt barn, og at barnet har det best hos sine foreldre. Men det er dessverre ikke alltid slik, og det er da barnevernet kommer inn i bildet. Barnevernets oppgave er å sørge for at barn og unge vokser opp under trygge rammer, og hjelpe familier gjennom ulike hjelpetiltak. Barneverntjenesten skal ta vare på de mest utsatte barna, beskytte barn og unge mot omsorgssvikt og motvirke at barn sliter fysisk og psykisk¹. I første omgang skal barnevernet bistå familier med frivillige hjelpetiltak i hjemmet, men dersom det er nødvendig kan barnevernet bruke tvang for å ta barnet ut av hjemmet. Barnevernet skal iverksette tiltak så tidlig som mulig, for å unngå situasjoner som gjør det nødvendig med mer omfattende og inngripende tiltak på lengre sikt. Omsorgsovertakelse er et svært inngripende tiltak, og det stilles derfor strenge krav til lovhjemmel for at barneverntjenesten skal kunne benytte seg av dette inngrepet. I 2009 mottok 46500 barn hjelpetiltak fra barnevernet². De aller fleste barn får frivillig hjelp i hjemmet i samarbeid med foreldrene. Nesten 8000 barn³ var under barnevernets omsorg.

1.1 Problemstilling

Problemstillingen for denne oppgaven er hvordan barnets og de biologiske foreldres rettslige stilling er ved tilbakeføringsaker etter barnevernloven § 4-21. Tilbakeføring etter § 4-21 er aktuelt der barnevernet har overtatt omsorgen for et barn, og der barnets

¹Regjeringens nettsider: "Barnevernets oppgaver" tilgjengelig på:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/barnevernets-oppgaver.html?id=476334>

² Statistisk Sentralbyrås nettsider: "Barn og unge i barnevernet" tilgjengelig på:

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/barnevern/

³ "Barnevern for en ny tid", Kronikk i VG 18.10.2009 av Barne- likestilling og inkluderingsminister Audun Lysbakken. Tilgjengelig på:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-barne--likestilling/2009/barnevern-for-en-ny-tid.html?id=589412

foreldre, eller de som har foreldremyndighet, ønsker omsorgen for barnet tilbakeført til seg selv. Barnevernloven § 4-21 første ledd første punktum ble endret ved endringslov nr. 45/2009, og endringen trådte i kraft 1. juli 2009. Som en del av problemstillingen vil jeg behandle spørsmålet om, og i tilfelle hvordan, denne lovendringen har påvirket rettspraksis.

1.2 Rettslig plassering

Barnevernretten er en del av barneretten og sosialretten. Barnevernloven regulerer forholdet mellom stat og borger og er dermed en del av offentlig rett, mer presist en del av den spesielle forvaltningsretten. Forvaltningsloven⁴ regulerer hvordan saker skal behandles etter barnevernloven da barnevernet er et offentlig organ. Forvaltningsloven gjelder med de særregler fastsatt i barnevernloven, jf. barnevernloven § 6-1, første ledd første punktum.

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (heretter barnevernloven eller bvl.) har som formål å *”sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid”* og *”bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”*.⁵ Dagens barnevernlov er den tredje barnevernloven i norsk rettshistorie. Norge er det første land i verden som hadde et offentlig barnevern, dette fikk vi gjennom lov ”om Behandlingen af forsømte Børn” av 6. juni 1896, senere kalt vergerådsloven⁶. Vergerådsloven ble erstattet av den andre barnevernloven av 17. juli 1953 nr. 14. Tiltak med hjemmel i barnevernloven kan treffes overfor barn under 18 år⁷ som oppholder seg i Norge⁸. Det kreves ikke at barnet er norsk statsborger, så lenge barnet oppholder seg i Norge, har barnevernet hjemmel til å gripe inn.

⁴ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967.

⁵ Bvl. § 1-1.

⁶ Steinar Tjomsland ”Barnevern og omsorgsovertakelse” s. 11

⁷ Bvl. § 1-3, 1 ledd, første punktum.

⁸ Bvl. § 1-2, 1 ledd, første punktum.

1.3 Rettskilder

Utgangspunktet for oppgaven vil være barnevernloven § 4-21 om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse og dens ordlyd etter en naturlig språklig forståelse. Denne vil jeg supplere med forarbeider og etterarbeider. Andre lover vil også bli sett nærmere på, deriblant menneskerettsloven⁹ med tilhørende konvensjoner. Det tas også her utgangspunkt i ordlyden, og suppleres med forarbeider, praksis osv.

Jeg vil benytte rettspraksis på alle nivåer, fra vedtak i fylkesnemnda til Høyesteretts avgjørelser. Praksis som blir brukt vil både være etter gjeldende rett og tidligere lover. Noe av rettspraksis vil være fra barnevernloven av 1953, og dens § 48. § 48 annet ledd første punktum lød; *”Omsorgen skal oppheves før barnet har fylt 21 år når det ikke lenger er tilstrekkelig grunn for åtgjerdene”*. Det er i rettspraksis slått fast at tidligere § 48 ikke skal tolkes etter sin ordlyd. I Rt. 1992 s. 1303, der dom ble avsagt før den nye barnevernloven av 1992 trådte i kraft, uttalte førstvoterende på dommens side 1306 *”Jeg forstår denne bestemmelsen¹⁰ slik at vilkårene for tilbakeføring samsvarer med det som i dag følger av barnevernloven § 48 annet ledd, slik bestemmelsen er forstått i rettspraksis”*. Jeg kommer kun til å bruke rettspraksis som er offentliggjort på lovdata, som er anonymisert og som jeg kan bruke fritt i oppgaven. Barnevernet har taushetsplikt, denne taushetsplikten er regulert i forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Hovedhensynene bak barnevernets taushetsplikt er hensynet til de barn og familier sakene gjelder, men også hensynet til barnevernets arbeid er ivaretatt. Det er lettere for barnevernstjenesten å få jobbe fritt og å få informasjon fra klienter, når klienten vet at den informasjonen de oppgir er taushetsbelagt¹¹.

1.4 Fremstillingen videre

I del 2 vil jeg se nærmere på den rettslige prosessen en barnevernssak er, fra barnevernet griper inn første gang til en eventuell overtakelse av omsorg. Det vil også bli gitt en kort gjennomgang av de aktuelle paragrafer i barnevernlovens kapittel 4. I del 3 vil jeg gjennomgå noen rettslige prinsipper, de fleste er spesielle for

⁹ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30.

¹⁰ Bvl. § 4-21 (min bemerkning).

¹¹ Knut Lindboe ”Barnevernrett” s. 178.

barnevernretten, men også ett generelt juridisk prinsipp som er relevant blir omhandlet. I del 3 vil jeg også se på norsk barnevernretts forhold til de internasjonale konvensjoner Norge er forpliktet til å følge. Oppgavens hoveddel er del 4. I denne delen vil jeg gjennomgå flere sider av barnevernlovens § 4-21. Hvordan loven fremstår i dag, endringene loven har gjennomgått og om man har sett utslag av lovendringene.

2 Gangen i en barnevernssak

For at barnevernloven § 4-21 skal bli aktuell, er det en forutsetning at det foreligger et vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-12. I tillegg til denne bestemmelsen er også barnevernlovens § 4-1 og § 4-4 av særlig viktighet. Jeg vil i det følgende se kort på denne prosessen og de aktuelle bestemmelser.

2.1 Saksgangen

Første instans i en barnevernssak er fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Det er en nemnd i hvert fylke, og i noen tilfeller kommer to fylker under en nemnd, jf. barnevernloven § 7-1 første ledd første punktum. Fylkesnemnda er et forvaltningsorgan, men arbeider etter en domstolsmodell. Nemnda oppfyller således kravene til domstolsbehandling i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)¹².

I Rt. 2010 s. 274 ble det uttalt at *”Fylkesnemndene har en grundig saksbehandling, som fullt ut tilfredsstiller kravene til domstolsbehandling”*. Systemet med fylkesnemndene ble innført i 1993. Det ble innført etter at barnevernet hadde vært utsatt for mye kritikk, spesielt for sin behandling av tvangssaker. Med fylkesnemnda ønsket man å få et system som *”kunne dokumentere at partenes rettssikkerhet var ivaretatt i hele prosessen, og som kunne styrke barnevernets omdømme og legitimitet”¹³*.

Fylkesnemnda består av en jurist som er nemndas leder, et utvalg fagkyndige og et utvalg alminnelige medlemmer, jf. barnevernloven § 7-2. I utgangspunktet er det tre medlemmer i nemnda, lederen og en fra hvert utvalg. Men dersom sakens

¹² Ot.prp. nr. 29 (1990-1991). Om lov om sosiale tjenester m. v. (sosialloven).

¹³ Sturla Falck og Toril Havik ”Barnevern og fylkesnemnd” s. 14

vanskelighetsgrad krever det, kan nemndsleder beslutte å ta med to fra hvert utvalg, slik at de blir en gruppe på fem personer, jf. barnevernloven § 7-5 første ledd. Etter § 7-5 annet ledd kan nemndsleder i noen tilfeller avgjøre saken alene, dette forutsetter at partene samtykker og at hensynet til en betryggende saksbehandling ikke hindrer det.

Dersom en av partene ønsker å overprøve fylkesnemndas vedtak, skjer det ved anke til domstolene. Overprøvingen reguleres i tvisteloven¹⁴ kapittel 36 "Saker om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren", jf. barnevernloven. § 7-24, første ledd første punktum. Tingretten er i de fleste barnevernssaker ofte reelt sett siste instans. Hovedregelen etter tvisteloven er at barnevernssaker ikke skal behandles av lagmannsretten. Tvisteloven § 36-10 (3) første punktum sier at "*Anke over tingrettens dom i sak om fylkesnemndas vedtak etter lov om barneverntjenester kan ikke fremmes uten lagmannsrettens samtykke*". Dette samtykket kan bare gis når saken oppfyller en av de fire vilkårene i § 36-10 (3) litra a til d. Ved denne bestemmelsen har man fått en silingsordning, som gjør at få barnevernssaker kommer lengre enn til tingretten. Bakgrunnen for denne bestemmelsen er at man ønsker raskt ro rundt barna saken gjelder¹⁵. En rettsprosess som skal innom alle instanser, er en svært tidkrevende prosess og ville føre til lange periode med usikkerhet for de barn som er involvert. Rettssikkerheten blir ivaretatt da saken er innom i fylkesnemnda og tingretten, som reelt sett er to domsstoler. Dermed foreligger det en reell ankemulighet til tross for silingsbestemmelsene. Lagmannsrettens avgjørelse om ikke å behandle anken, kan ankes til Høyesteretts ankeutvalg. Ankeutvalgets kompetanse er tilsvarende i barnevernsrettslige saker, som ellers i sivile saker etter tvisteloven, begrenset til å prøve lagmannsrettens saksbehandling¹⁶, jf. tvisteloven § 36-10 tredje ledd.

2.1.1 Sak om tilbakeføring etter § 4-21

Når den rettslige behandlingen om å overta omsorgen for et barn etter § 4-12 er ferdig kan partene overprøve vedtaket etter § 4-21. Det vil da bli igangsatt en ny

¹⁴ Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

¹⁵ Gyldendal Rettsdata. Norsk Lovkommentar, kommentar til tvisteloven § 36-10 (3), Note 2046 og 2047, ved Christian H.P. Reusch.

¹⁶ Rt. 2008 s. 322 avsnitt (10).

saksbehandlingsrunde. Jeg vil i det følgende se nærmere på de spørsmål som reises ved denne overprøvingen.

Det første spørsmålet her vil være hvem som har søksmålsadgang til å prøve sak om oppheving av omsorgsovertakelse etter § 4-21. Dette er et spørsmål som har vært behandlet i rettspraksis flere ganger. Den vanlige problemstillingen er at begge foreldre har foreldreansvaret, men kun en har omsorgsansvaret, eller at det ikke er avklart hvem som faktisk skal ha den daglige omsorgen dersom vedtaket om omsorgsovertakelse skulle bli opphevet. Rettspraksis viser imidlertid at det bare er den personen som har omsorgsansvaret for barnet som har søksmålsadgang etter denne bestemmelsen, delt foreldreansvaret er altså ikke nok. Dersom den av foreldrene som ikke har omsorgsansvaret ønsker vedtaket opphevet, må de først gå en runde for å få omsorgen overført til seg fra den andre forelderen, etter barneloven¹⁷ kapittel 5 som omhandler foreldreansvar og hvor barnet skal ha fast bopel. Forholdet mellom barneloven og barnevernloven utgjør et slags to sporet system. Ved en barnevernssak må man så tidlig som mulig få klarhet i foreldrenes rettigheter etter barneloven, herunder hvem som har foreldreansvar og hvem som har ansvar for den daglige omsorg. Hvordan fordelingen av omsorg og foreldreansvar mellom foreldrene skal være reguleres av barneloven og ikke etter barnevernloven. Ved spørsmål om søksmålsadgang i barnevernrettslige spørsmål er det imidlertid avgjørende hvilke rettigheter foreldrene har ovenfor barnet. Spørsmålet om søksmålsadgang ble behandlet i Rt. 1998 s. 912. Der det blant annet ble uttalt at det må kreves at det er avklart mellom foreldrene hvem som skal ha omsorgsansvaret for barnet, før noen av foreldrene kan få saken prøvd. Det er altså kun den forelder som har omsorgsansvaret for barnet som har mulighet til å få overprøvd vedtak om omsorgsovertakelse. Det har vært diskutert om og når et barn selv kan få reist sin egen sak for fylkesnemnda etter § 4-21. I HR-2001-321 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg etter en drøftelse av barn over 15 års partsrettigheter, at barnet skal ansees som selvstendig part etter fylte 15 år i forhold til § 4-21. Kjæremålsutvalget mente at *"Det gir da den beste sammenheng i regelverket at barnet også kan begjære*

¹⁷ Lov om barn og foreldre, av 8. april 1981, nr. 7-

omgjøring av fylkesnemndas vedtak etter § 4-21”. Barn over 15 år kan altså selv reise sak etter barnevernloven § 4-21¹⁸.

Å ha søksmålsadgang og å være part i en sak er to separate ting. Forvaltningsloven definerer part som en ”person som en avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder¹⁹”. Begge foreldre som har foreldreansvar er part i saken. Selv om man ikke har rett til å reise sak om opphevelse om omsorgsovertakelse, er man likevel å regne som part. Foreldre som ikke har foreldreansvar har ikke partsrettigheter i tilbakeføringssaker. Hvem som har søksmålsadgang er forskjellig i de ulike barnevernrettslige saker, en forelder med foreldreansvar har for eksempel rett til å reise sak om samværsrett.

Barnets rettigheter under saksbehandlingen omhandles i barnevernloven § 6-3. Etter bestemmelsens andre ledd første punktum kan barnet selv opptre som part i sin sak etter fylte 15 år, og dersom barnet forstår hva saken gjelder. Barn over 15 år er selvstendig part i saken, og har dermed rett til egen advokat etter forvaltningsloven § 12 første ledd. Etter andre punktum kan barn under 15 år innvilges partsrettigheter av fylkesnemnda i særskilte tilfeller. Etter tredje punktum skal barnet alltid regnes som part dersom barnet har adferdsvansker. I forvaltningslovens § 2 første ledd litra e, stilles det ingen krav til alder for å ansees som part. Barn under 15 år kan imidlertid ikke utøve sine partsrettigheter, og må i disse tilfeller ha en partsfullmektig, for eksempel en verge.

Ved rettslig overprøving av barnevernssaker er det kommunen som representerer staten som offentlig part. Dette følger av tvisteloven § 36-3.

2.2 Aktuelle paragrafer i barnevernloven kapittel 4

Når barnevernloven § 4-21 blir aktuell foreligger det som omtalt i punkt 2 allerede en kjede av hendelser, og flere bestemmelser fra barnevernloven har vært i bruk. Hvis barnevernet vurderer at det er grunnlag for å iverksette et tiltak, skal alltid det mildeste

¹⁸ Kari Ofstad og Randi Skar ”Barnevernloven – med kommentarer” s. 217.

¹⁹ Forvaltningsloven § 2, første ledd litra e.

tiltak vurderes først, dersom det mildeste tiltak er tilstrekkelig foreligger det ikke hjemmel for å iverksette et mer inngripende tiltak²⁰. Jeg vil her ser nærmere på noen aktuelle paragrafer fra barnevernloven kapittel 4 – Særlige tiltak.

2.2.1 Barnevernloven § 4-1

Hva som er barnets beste skal alltid være avgjørende ved vurderingen om det skal iverksettes ett tiltak, og hvilket tiltak som eventuelt skal iverksettes fra barnevernets side med hjemmel i kapittel 4. Hva som er det beste for barnet skal inngå som en del av vurderingen, men det iversettes ikke tiltak etter § 4-1 alene. I barnevernssaker er det ofte mange og sprikende hensyn å ivareta. Det som er det beste for barnet trenger absolutt ikke å være det beste for foreldrene, men det er altså barnets interesser som skal ivaretas. Hva som er det beste for barnet vil være forskjellig i de ulike saker, og det vil alltid måtte foretas en samlet vurdering i det unike tilfellet. Loven har imidlertid tatt med i bestemmelsens annet punktum at *”stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen”* er særlig viktig, og skal være med i vurderingen av barnets beste. § 4-1 er et overordnet prinsipp i loven og er definert som en ”fanebestemmelse” av Lindboe da den setter standarden, som en egen formålsparagraf, for lovens kapittel 4. Jeg kommer nærmere tilbake til prinsippet barnets beste under punkt 3 ”Prinsipper”, underpunkt 3.3

2.2.2 Barnevernloven § 4-4

I majoriteten av barneverntjenestens saker er frivillig hjelpetiltak i hjemmet det barnevernet bistår med. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at av de 46500 barna som mottok tiltak fra barnevernet i 2009, mottok 36300 kun hjelpetiltak²¹.

Barneverntjenesten skal iverksette tiltak *”når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det”*, jf, § 4-4 annet ledd første punktum.

Vilkårene for å iverksette et hjelpetiltak etter § 4-4 er ikke så strenge. Når barneverntjenesten har mulighet til å komme i gang med hjelpetiltak på et tidlig tidspunkt, vil man forhåpentligvis forebygge en negativ utvikling i omsorgssituasjonen som fører til at mer inngripende tiltak blir nødvendig på lang sikt.

²⁰ Se under punkt 3.1.2 ”Mildeste inngreps prinsipp”.

²¹ Tilgjengelig på: http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/barnevern/

Bestemmelsen inneholder en ikke uttømmende liste over hjelpetiltak. Det er et bredt tilbud av hjelpetiltakene barneverntjenesten kan bistå med og tiltakene kan være både i eller utenfor hjemmet. Eksempler på tiltak er støttekontakt, avlastningshjem og barnehageplass. Barneverntjenesten kan også bistå med tilbud om utdanning, arbeid og økonomisk støtte. Dersom tiltakene etter annet ledd ikke er tilstrekkelige til å oppnå det ønskede formålet, kan barneverntjenesten etter femte ledd ordne med litt mer omfattende ordninger som en plass i et fosterhjem, omsorgssenter eller en institusjon.

Barnevernloven § 4-4 omfatter i utgangspunktet frivillige tiltak, og den største delen av bestemmelsen er basert på samarbeid med foreldrene. Tiltak etter annet, tredje og femte ledd kan bare iverksettes der foreldrene samtykker. Etter fjerde ledd kan fylkesnemnda der det er nødvendig iverksette tiltak der det pålegges barnehageplass eller andre dagtilbud. Videre kan støtte til foreldre som har barn som tidligere har vist alvorlige adferdsvansker, eller som er i ferd med å utvikle slike vansker, gis uten barnets samtykke. Det kan jo stilles spørsmål om hvor frivillig deler av bestemmelsen er, dersom foreldrene får tilbud om barnehageplass men takker nei, kan jo fylkesnemnda i neste omgang pålegge den samme barnehageplassen der nemnda anser det for nødvendig.

2.2.3 Barnevernloven § 4-12

Bestemmelsen regulerer vilkårene som må være oppfylt for at barneverntjenesten skal kunne overta omsorgen for et barn. Omsorgsovertakelse er et meget alvorlig og svært inngripende tiltak, og det stilles derfor strenge krav til dette inngrepet. Det er imidlertid tilstrekkelig at det foreligger en skaderisiko dersom barnet forblir i hjemmet. Det stilles ikke noe krav til at barnevernstjenesten må kunne dokumentere at de *”forhold som skaper en slik risiko allerede er tilstede”*²². Vedtak etter denne bestemmelsen retter seg mot den eller de som har foreldreansvar for barnet. Omsorgsovertakelse innebærer at barnet flyttes fra foreldrenes til barnevernets omsorg. Det vil i praksis være en barnevernsinstitusjon, beredskapshjem eller fosterfamilie som utøver den daglige

²² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 111. Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

omsorgen på vegne av barneverntjenesten. Barnevernloven § 4-14 lister opp de plasseringsalternativer som foreligger etter loven. Fylkesnemnda eller domstolen må ta stilling til hvilket av de plasseringsalternativene som foreligger som skal velges. Den konkrete plasseringen er imidlertid barnevernets ansvar.

Foreldrene beholder foreldreretten for barnet, men denne rettigheten er sterkt begrenset når barnet ikke bor hjemme hos mor og/eller far. Omsorgsovertakelse skal være siste utvei når andre tiltak ikke fungerer som ønsket. Omsorgsovertakelse skal ikke skje dersom situasjonen i hjemmet kan komme opp på et tilfredsstillende nivå gjennom hjelpetiltak etter § 4-4. Det er ikke noe selvstendig krav at hjelpetiltak skal være forsøkt, men det skal vurderes om hjelpetiltak vil kunne være tilstrekkelig. I noen situasjoner vurderes det slik at hjelpetiltak ikke ville kunne bedre situasjonen nok til at det ville vært forsvarlig å la barnet bli boende i hjemmet. Det skal også her etter lovens § 4-1 tas med i vurderingen hva som vil være det beste for barnet. For å kunne gjennomføre omsorgsovertakelse må barnevernet kunne tilby barnet en bedre omsorgssituasjon enn den situasjonen barnet kommer fra i hjemmet. Det er i seg selv selvsagt ikke nok at barnevernet kan tilby en bedre omsorgssituasjon enn det foreldrene kan. Selv om foreldrene har mangler ved sine evner som omsorgspersoner, og et eventuelt fosterhjem ikke har disse manglene, er ikke det nok til å frata dem omsorgen. § 4-12 er en ”kan -bestemmelse”, det betyr at barnevernet kan iverksette tiltak etter denne bestemmelsen dersom de finner det nødvendig, men det foreligger altså ingen plikt til å gripe inn.

Paragrafens første ledd lister opp fire grunnvilkår for omsorgsovertakelse i litra a til d, som omhandler forskjellige typer av omsorgssvikt, fra alvorlige mangler ved daglig omsorg til mishandling. Bestemmelsen skal fange opp alvorlige mangler i den daglige omsorgen. For at det skal være snakk om en alvorlig mangel er det forutsatt ”*at situasjonen må være forholdsvis klart uholdbar – ikke ethvert avvik fra det man vil kalle vanlige normer og situasjoner skal gjøre det berettiget å treffe vedtak om omsorgsovertakelse*”²³. Dersom ett av vilkårene er oppfylt er ikke det automatisk nok til at omsorgsovertakelse kan skje. Annet ledd oppstiller tilleggsvilkåret om at

²³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester s. 110.

omsorgsovertakelse må være ”nødvendig”. Omsorgsovertakelse kan bare skje dersom ”... *det er nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i*²⁴”.

Nødvendighetsvilkåret er viktig fordi det presiserer at det er barnets aktuelle situasjon som er det avgjørende. Det må være nødvendig å overta omsorgen for det konkrete barnet i den konkrete situasjonen barnet er i. Det er situasjonen på vedtakstidspunktet som er det avgjørende der det vurderes å overta omsorgen for et barn. Bestemmelsens tredje ledd fastslår at vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-12 skal treffes av fylkesnemnda.

Paragrafen er knyttet nært opp til § 4-21 om ”oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse”. For at vedtak om omsorgsovertakelse skal bli vedtatt må vilkårene for omsorgsovertakelse etter § 4-12 ikke lenger foreligge. Foreldrenes omsorgssituasjon må ha endret seg fra da omsorgen først ble overtatt.

Ofte er det slik at et barn har vært under barnevernstjenestens omsorg i en lengre eller kortere periode, men det er ikke formelt sett iverksatt vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-12. Der foreldrene ønsker omsorgen for barnet tilbake, men omsorgen ikke er overtatt etter § 4-12, skal det vurderes om vilkårene for å overta omsorgen er tilstede. For at vedtak om opphevelse omsorgsovertakelse skal vurderes etter § 4-21, må det være iverksatt et vedtak om omsorgsovertakelse i utgangspunktet. Dersom det ikke foreligger et vedtak om omsorgsovertakelse i første omgang, skal vurderingen foretas etter § 4-12²⁵. At vurderingen i en sak reelt sett er etter § 4-21, men skal vurderes etter § 4-12 er mye omtalt i rettspraksis, blant annet i Rt. 2004 s. 1603. I denne saken hadde barnet vært under barneverntjenestens omsorg i flere år men det forelå ikke et vedtak om omsorgsovertakelse, dermed skulle saken prøves etter § 4-12, og ikke som en tilbakeføringssak etter § 4-21 som det prinsipielt sett var. I dommen refereres det til tidligere rettspraksis, ”*det fremgår av disse avgjørelsene at betydningen av denne forskjellen er av mer teoretisk enn praktisk art*”.

²⁴ Bvl.§ 4-12 annet ledd første punktum.

²⁵ Kari Ofstad og Randi Skar ”Barnevernloven – med kommentarer” s. 207

3 Prinsipper og internasjonal rett

3.1 Prinsipper

Både i norsk rett generelt og på barnevernsrettens område spesielt er det flere rettslige prinsipper som ligger i grunnen av juridiske handlinger. Begrepet prinsipp er vagt og kan ha ulike betydninger. I det følgende brukes begrepet om rettslige prinsipper som har betydning på barnevernsrettens område. Legalitetsprinsippet og det mildeste inngreps prinsipp er rettslige prinsipper, da de omhandler forholdet mellom stat og borger. Det biologiske prinsipp og barnets beste uttrykker i motsetning til de overnevnte prinsipper et verdigrunnlag i tillegg til sin verdi som rettslig prinsipp²⁶.

3.1.1 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet er et generelt rettslig prinsipp, som verner borgerne i en rettsstat mot vilkårlige inngrep fra staten. En klassisk definisjon av legalitetsprinsippet er at inngrep fra myndighetene i borgernes rettsfære krever hjemmel i lov²⁷. Prinsippet har Grunnlovs rang i Norge²⁸. Legalitetsprinsippet er ikke lovfestet i rene ord i norsk rett, men prinsippet kan sies å komme til uttrykk i Grunnloven²⁹ § 96 som sier at ingen skal pågripes eller fengsles uten hjemmel i lov, og i § 102 som verner mot vilkårlig ransaker av bolig³⁰. Loven uttrykker her det generelle prinsipp at det kreves hjemmel for å gripe inn ovenfor borgerne. For at en stat skal kunne kalle seg for en rettsstat er det et vilkår at staten håndhever legalitetsprinsippet³¹. Det ligger i dette prinsippet at jo mer inngripende tiltaket fra det offentlige er, jo klarere hjemmel kreves det.

Selv om de aller fleste barnevernssaker er basert på frivillighet, og et samarbeid mellom foreldrene og barneverntjenesten forekommer det tilfeller der tvang er nødvendig. I

²⁶ Kirsten Sandberg "Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse" s. 36

²⁷ Kirsten Sandberg "Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse" s. 36

²⁸ Johs. Andenæs "Statsforfatningen i Norge" s. 229

²⁹ Kongeriket Norges Grunnlov av 1814.

³⁰ NOU 2004:6 – Mellom effektivitet og personvern s. 42

³¹ Knut Lindboe "Barnevernrett" s. 41

slike situasjoner står legalitetsprinsippet sentralt, da det sikrer foreldrene mot uberettigede inngrep fra staten. Det at offentlige myndigheter, ved barnevernet, skal gripe inn i et etablert familieliv, og i de alvorligste tilfeller overta omsorgen for et barn er et svært inngripende tiltak i foreldrenes rettsfære, og krever derfor etter legalitetsprinsippet en klar lovhjemmel. Ved krav om hjemmel i lov sikres også borgerne muligheten til å kontrollere om vedtaket var korrekt, og eventuelt få vedtaket overprøvd ved domstolen.

Legalitetsprinsippet står generelt sterkt i norsk rett, men prinsippet er meget aktuelt på barnevernrettens område. Mange av de vedtakene som treffes på bakgrunn av barnevernloven er av en slik karakter som gjør at de faller under legalitetsprinsippet. Spesielt saker om omsorgsovertakelse og tvangsadopsjon som representerer en svært sterk inngripen i foreldrenes rettsfære, det er dermed svært viktig at dette ikke blir gjort på bakgrunn av vilkårlighet. Prinsippet kan sies å være gjennomgripende i hele barnevernsretten. Prinsippet krever at alle tiltak om iverksettes uten samtykke fra foreldrene og/eller barnet må ha hjemmel i lov. Prinsippet bygger på forholdsmessighet. Hvor strenge krav det stilles til hjemmel avhenger av hvor inngripende tiltaket er i borgernes rettsfære. Det innebærer at tiltak som er svært inngripende, som omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12, kreves det tydelig hjemmel i lov.

3.1.2 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp følger barnevernlovens grunnleggende tanke. Og prinsippet er som en rød tråd igjennom hele loven. Det må alltid være nødvendig å gripe inn, og at det mildeste inngrepet skal alltid velges. Loven setter frivillighet fremfor tvang, og ønsker løsninger for barnet i hjemmet fremfor utenfor³². Prinsippet kommer til uttrykk i lovens § 4-12 annet ledd og § 4-25. I § 4-12 annet ledd er det lovfestet at selv om de nødvendige vilkårene for å gripe inn foreligger skal vedtaket kun iverksettes om det ikke er mulig å sørge for tilfredsstillende forhold for barnet ved et mildere inngrep. § 4-25 kontrollerer fremgangsmåten etter § 4-24 som omhandler tvungen

³² Per Arne Rød ”Konfliktfylt barnefordeling – arena for barnevernet?” s. 96. I Fokus på familien nr. 02 2010 – hentet på idunn.no

plassering og tilbakehold i institusjon. Bestemmelsen sier i første ledd at før det blir gjort et vedtak etter § 4-24 skal barneverntjenesten vurdere om det alternativt kan igangsettes hjelpetiltak etter § 4-4.

Prinsippet kommer også til uttrykk i lovens forarbeider³³, ikke direkte da ordene ”det mildeste inngreps prinsipp” ikke blir brukt, men det er tydelig den samme grunntanken det refereres til. Det blir først sagt at barnets problemer skal forsøkes løst i hjemmet, og ”Bruken av tvang... skal bare være aktuelt dersom hjelpetiltakene ikke fører fram, eller det må ansees nytteløst å forsøke med slike tiltak”³⁴. Prinsippet er imidlertid nevnt ordrett i forarbeidene til barnevernets endringslov i 2009³⁵ og senere i offentlige utredninger³⁶. I Ot.prp.nr.69 (2008-2009) er det sagt at det mildeste inngreps prinsipp er ett av de prinsippene barnevernloven bygger på, og at prinsippet skal tas med i vurderingen om vedtak om omsorgsovertakelse kan oppheves etter § 4-21. Prinsippet omtales også i NOU 2000:12, her blir det sagt at det med bakgrunn i det mildeste inngreps prinsipp ikke er *adgang* ”til å velge omsorgssituasjon på øverste hylle, eller å velge tiltak som isolert sett ville være ideelt”³⁷. Det sies også at dette prinsippet har stor betydning ”som både et rettslig utgangspunkt, og som et tolkningsmoment; det fungerer med andre ord som en rettessnor for det skjønnet som utøves”³⁸. Prinsippet skal altså tillegges stor vekt ved vurderinger om barneverntjenesten skal iverksette et tiltak som retter seg mot et barn og en familie, og videre hvilket tiltak som iverksettes.

Prinsippet er viktig da det skal sikre foreldre og barn mot uforholdsmessige inngrep fra barnevernet.

³³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992). Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

³⁴ Op.cit. s.7

³⁵ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven s. 20

³⁶ NOU 2000:12 s. 181 – Barnevernet i Norge

³⁷ NOU 2000:12 – Barnevernet i Norge. s. 181

³⁸ Op.cit. s. 181

3.1.3 Barnets beste

Prinsippet om barnets beste er satt som selve ”formålsparagrafen” for barnevernlovens kapittel 4, og prinsippet skal ligge til grunn for alle tiltak barnevernet foretar seg innenfor rammene i kapittel 4. Prinsippet går ut på at når det skal velges en løsning for et barn, skal det alternativet som tjener barnets interesser best velges. Barnets interesser går altså foran alle andres. Det skal alltid legges avgjørende vekt på hva som er barnets beste ved vurderingen om og i tilfelle hvilke tiltak som skal iverksettes. Begrepet ”barnets beste” brukes ofte i barnevernet, og er det er jo nettopp det man alltid ønsker å oppnå. I prinsippet ligger det også et krav om at der det besluttes å overta omsorgen for et barn, må barneverntjenesten kunne tilby barnet en bedre omsorgssituasjon enn den situasjonen barnet kommer fra, enten det er i institusjon, beredskapshjem eller hos en fosterfamilie.

Hva som er til beste for et barn må vurderes i den enkelte situasjon, i forhold til det enkelte barns individuelle behov og den særegne situasjonen barnet er i. Loven utpeker selv i § 4-1 annet ledd at det beste for et barn er å ha ”god og stabil voksenkontakt” i tillegg til ”kontinuitet i omsorgen”. Alle tilfeller er ulike, men det kan sies generelt at i de saker der barnevernet griper inn har barnet ofte lidd under noen form for omsorgssvikt fra foreldrene, og har derfor ofte særlige behov. Barn har altså svært ulike behov, det ser man for eksempel i en dom fra Borgarting Lagmannsrett³⁹ som gjaldt overprøvelse av vedtak om omsorgsovertakelse for to barn på ett og tre år. Barna var sigøynere av romfolket. Det ble i dommen gjort gjeldende at hensynet til barnas kulturelle bakgrunn måtte spille en vesentlig rolle i saken. Barnas behov for tilknytning til sin kulturbakgrunn ble nøye drøftet av lagmannsretten, men etter en helhetlig vurdering ble ikke omsorgen tilbakeført til foreldrene med den begrunnelse at dette ikke ville være det beste for barna.

Prinsippet er også nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 3, 1.

³⁹ LB-2006-135824

”In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be primary consideration⁴⁰”.

FNs barnekonvensjon er en del av norsk rett. Ved en eventuell motstrid mellom ordinær norsk lov og konvensjonen, skal konvensjonen ha forrang etter menneskerettighetslovens § 2 og § 3. Ordlyden i § 3 oppstiller ikke noe krav til klar motstrid, det foreligger altså ikke noe krav til klar motstrid mellom konvensjonene og norsk rett for at konvensjonene skal ha forrang. I Rt. 2005 s. 833 uttalte førstvoterende vedrørende tolkning av konvensjonene; *”Norske domstoler må således forholde seg til konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og EMDs avgjørelser. Det er likevel i første rekke EMD som skal utvikle konvensjonene. Og dersom det er tvil om forståelsen, må norske domstoler ved avveining av ulike interesser eller verdier kunne trekke inn verdiprioriteringer som ligger til grunn for norsk rettsoppfatning”⁴¹.*

3.1.4 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp handler om den elementære grunntanke at det er de biologiske foreldre som skal ha omsorgen for sitt barn. Dette er en grunnleggende tanke i vårt samfunn, og i verden for øvrig. Foreldrene skal ha omsorgen for sitt barn, og barnet har det best hos sine foreldre. Det er sterke følelsesmessige bånd mellom et barn og dets foreldre. Det ansees som en selvstendig verdi for et barn og vokse opp sammen med sine biologiske foreldre, selv om det skulle være noen mangler ved omsorgssituasjonen i hjemmet.

Prinsippet kommer til uttrykk i lovens forarbeider⁴². Det biologiske prinsipp er ikke nevnt eksplisitt. Men det kommer tydelig frem at den rådende normen i vårt samfunn er

⁴⁰ Jeg velger å sitere teksten i sin autentiske form på engelsk, dette vil jeg også gjøre videre i oppgaven. Det er kun de opprinnelige språk som er gjeldene rett.

⁴¹ Gyldendal rettsdata, Norsk lovkommentar. Kommentar til menneskerettsloven § 3 note 8. Ved Erik Møse, Jørgen Aall og Ragnar Nordeide.

⁴² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester s. 41

at foreldre selv skal ha ansvar for oppdragelse og den daglige omsorgen for sine egne barn. Denne normen ønsker ikke lovgiver å bryte med. Samt at de følelsesmessige relasjoner mellom barn og foreldre tillegges vekt, og dette er noe man ønsker å styrke. Det biologiske prinsipp kan også sies å komme klart til uttrykk i EMK art. 8, 1. som verner om retten til familielivet, hjemmet og privatlivet. Det å få leve sammen med sine biologiske barn må klart sees som retten til familielivet. Jeg går nærmere inn på EMK art. 8 nedenfor under punkt 3.2.1.

3.2 Forholdet til internasjonal rett

3.2.1 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950 (heretter EMK) ble inkorporert i norsk rett gjennom lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999, nr. 30 (menneskerettighetsloven). Etter lovens § 2 ble EMK og flere andre konvensjoner inkorporert og dermed en del av norsk rett. Lovens § 3 bestemmer at ved motstrid mellom EMK og annen lovgivning, har EMK forrang. Menneskerettighetenes stilling i norsk rett er også sikret i Grunnloven § 110c. EMK inneholder bestemmelser som gir den enkelte borger mulighet til å stevne staten for det han eller hun mener er brudd på EMK, og få prøvd sin sak i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen som siste instans. Norges folkerettslige forpliktelser stiller krav til at vår interne rett er i samsvar med folkeretten, og at vår rettsbehandlingen er tilfredsstillende etter folkerettslig standard.

I barnevernrettslig sammenheng er EMK art. 8 ”Right to respect for private and family life” av særlig betydning. Bestemmelsens første del, nr. 1 lyder:

”1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence”.

Bestemmelsen verner om privatlivets fred og familielivet som selvstendige rettigheter. Etter barnevernloven og norsk rett er det kun barnet som er i fokus og har et selvstendig vern. Foreldrene og familieinstitusjonen har ikke et selvstendig vern i norsk rett. Men

gjennom det biologiske prinsipp og strenge hjemmelskrav for at det offentlige skal kunne overta omsorgen for et barn, kommer et lignende synspunkt fram gjennom barnevernloven, men ikke like tydelig som etter EMK. Med ”family life” forstås her kjernefamilien, med to foreldre og deres mindreårige barn.

Art. 8 nr 2 lyder:

”There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interest of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of rights and freedoms of others”.

Art. 8 krever altså at inngrep i familielivet må ”være nødvendig i et demokratisk samfunn”. Staten har rett til å gripe inn i familielivet dersom dette anses som nødvendig. EMD har i praksis etter bestemmelsen uttalt at det må foreligge a pressing social need for å gripe inn i familien. Barnevernloven er i samsvar med denne bestemmelsen, da det også her stilles strenge krav til nødvendighet, jf. § 4-12 annet ledd. Det sies klart i bestemmelsen at selv om flere av vilkårene for omsorgsovertakelse i første ledd er oppfylt, må det også ansees som nødvendig å gripe inn etter omsorgssituasjonen på handlingstidspunktet.

Etter EMK art. 8 er omsorgsovertakelse kun et midlertidig tiltak, og tilbakeføring skal skje i så stor grad som mulig. Dette har Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) gitt uttrykk for blant annet i Adele Johansen mot Norge⁴³. Mor (Johansen) hadde her blitt fratatt omsorgen for sine to barn, en 12 år gammel sønn og en nyfødt datter. Saken gjelder i all hovedsak den nyfødte datteren. Johansen ble fratatt foreldreansvaret og ble nektet samvær med datteren, med tanke på adopsjon. EMD sier på dommens punkt 78 at retten mener at omsorgsovertakelse for et barn normalt sett er en midlertidig løsning og at vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves så fort omstendighetene tillater det. Johansen fikk medhold av EMD og Norge ble ansett å ha foretatt et brudd

⁴³ Case of Johansen vs. Norway (no. 1). EMD 1996.08.07. Nr. 17383/90

med menneskerettighetskonvensjonen ved å nekte Johansen samvær med barna. Adele Johansen dommen omtales blant annet i Rt. 2002 s. 908. Saken her var om en mor som var fratatt omsorgen for datteren skulle nektes samvær med barnet. Høyesterett uttaler at spørsmålet må vurderes med hensyn til EMK art. 8. Samt at EMDs syn ved slike vurderinger er kommet til uttrykk i Adele Johansen mot Norge⁴⁴.

Barnevernloven § 4-21 første ledd annet punktum sier at selv om foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg, så skal ikke barnet tilbakeføres til foreldrene dersom barnet er sterkt knyttet til de menneskene og det miljøet det er i. Her kommer ikke vernet for familielivet først, men barnets behov. EMK kan sies og ikke støtte helt opp under denne bestemmelsen. EMD uttaler imidlertid i overnevnte dom, Adele Johansen mot Norge, at foreldrene ikke skal få et vern som kan føre til at det skader barnet, med hjemmel i EMK art. 8.

EMK art. 8 stiller ikke bare strenge krav til selve omsorgsovertakelsen, men også til gjennomføringen av denne. Vernet om familien fører med seg krav om at dersom flere barn, søsken fra en familie, blir overtatt omsorgen for har barnevernet en plikt til å forsøke å holde dem samlet. Man skal respektere familieband og anerkjenne verdien av og holde familien samlet. Dette uttalte EMD i dommen Olsson mot Sverige⁴⁵, der selve omsorgsovertakelsen var i samsvar med konvensjonens bestemmelser. Men det at Olssons tre barn ble plassert langt borte fra hverandre, og med samværsbegrensninger for foreldrene, var konvensjonsstridig. Det er i norsk rett ved saker om omsorgsovertakelse lagt vekt på at det er viktig for et barn og holde kontakten med sine foreldre. Barnevernloven § 4-19 slår fast at *”barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre”*. At barnet får ha samvær med foreldrene, eller noen annen form for kontakt, under samvær er ofte en forutsetning for at tilbakeføring vil skje⁴⁶.

⁴⁴ Rt. 2002 s. 908 s. 913

⁴⁵ Case of Olsson vs. Sweden (no. 1). EMD 1998.03.24. Nr. 10465/83.

⁴⁶ Knut Lindboe ”Barnevernrett” s. 112

Norsk retts forhold til EMK på barnevernrettens område har flere ganger vært oppe til behandling i Høyesterett, der sies det at norsk rett er i samsvar med EMK art. 8. Flere forfattere har også sett på forholdet mellom EMK og barnevernloven. Deriblant Kirsten Sandberg⁴⁷ som mener at *”EMD må gjennomgående sies å ha hatt en mer foreldrevennlig holdning enn norsk barnevernlov og rettspraksis⁴⁸”*.

3.2.2 FNs barnekonvensjon

FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen, BK) av 20. november 1989 ble inkorporert i norsk lov ved endringslov⁴⁹ til menneskerettsloven 1. august 2003. I likhet med EMK er det hjemlet i menneskerettsloven § 3 at ved motstrid skal barnekonvensjonen gå foran annen norsk lovgivning. FNs barnekonvensjon er også stadfestet i norsk rett gjennom Grunnloven § 110c. Hvert femte år rapporterer regjeringen til FNs barnekomité der det gjøres rede for hvordan barnekonvensjonen følges opp i Norge⁵⁰, på denne måten kontrolleres det at konvensjonen blir fulgt av den norske stat. I motsetning til EMK som har hovedfokus på familien, legger barnekonvensjonen avgjørende vekt på hva som er det beste for barnet. Barnekonvensjonen inneholder som navnet tilsier bestemmelser som sikrer barns rettigheter. Det er mange bestemmelser som her kunne vært interessant og sett nærmere på, men jeg vil kun se nærmere på artiklene 3 og 9.

3.2.2.1 Artikkel 3

FNs barnekonvensjon har som nevnt ovenfor fokus på barnet framfor familien, og prinsippet om barnets beste er nedfelt i art. 3. punkt 1. som lyder:

⁴⁷ Kirsten Sandberg ”Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse”

⁴⁸ Kirsten Sandberg ”Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse” s. 303

⁴⁹ Endret ved lov nr. 86/2003, i kraft fra 19. juni 2009

⁵⁰ Knut Lindboe ”Barnevernrett” s. 262

”In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration”.

Hva som er det beste for barnet skal være hovedhensynet når det skal treffes avgjørelser som angår barn. I forhold til temaet for denne oppgaven skal det altså legges vekt på hva som er best for barnet ved vurderingen av om et vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves. Artikkel 3. punkt 1. stiller et tilsvarende krav til alle saker som angår barn, som barnevernloven § 4-1 krever ved vurderinger etter barnevernloven kapittel 4. Artikkel 3 er tydelig i barnevernretten da denne bestemmelsen alltid skal ligge til grunn for vurderinger etter loven.

Barnekonvensjonen art. 3 består av ytterligere to punkt. Punkt 2 sier at partene forplikter seg til å sikre barnet den beskyttelse og omsorgen det trenger. Dette skal sikres gjennom at det skal tas hensyn til foreldrene, vergen eller andre enkelt personer som har det juridiske ansvaret for barnet. Her kommer altså hensynet til foreldrene litt tydeligere frem, men det er klart at hensynet til foreldrene må være der, slik at de igjen kan gi barnet den omsorgen og beskyttelsen det trenger. Hensynet til barnet er altså i fokus også her. Punkt 3 omhandler institusjoner og tjenester som har ansvar for barn, og skal gi dem beskyttelse og omsorg, som barnevernsinstitusjoner. Staten skal sikre at disse institusjonene jobber etter de retningslinjer som foreligger for denne type institusjoner. Det skal legges særlig vekt på barnas sikkerhet og helse, det skal også sikres at det er nok personalet tilstede til enhver tid, samt at dette personalet er kvalifisert til å ha tilsyn med barna.

3.2.2.2 Artikkel 9

Barnekonvensjonens art. 9 regulerer de tilfeller der et barn av en eller annen årsak skilles fra sine foreldre. Artikkelen gir ikke foreldrene noen rettigheter, foreldrenes vilje skal settes helt til siden når hensynet til barnet krever det. Artikkelen består av fire ledd, i numrene 1 til 4.

Bestemmelsen gir i nr. 1 det klare utgangspunkt at et barn ikke skal skilles fra sine foreldre mot deres vilje. Her kommer altså det biologiske prinsipp til uttrykk, det klare utgangspunktet er at barnet skal være hos sine foreldre. Unntaket fra dette er

”...when competent authorities subject to judicial review determine, in accordance with applicable law and procedures, that such separation is necessary for the best interests for the child⁵¹”

Nødvendighets vilkåret er det samme som i barnevernloven § 4-12 annet ledd første punktum, som behandlet ovenfor i punkt 2.2.3. Bestemmelsen nevner mishandling og vanskjøtsel fra foreldrenes side som eksempel på hva som kan gjøre det nødvendig å fjerne barnet fra foreldrene. Bestemmelsen regulerer også de tilfeller der foreldrene ikke lever sammen, og det er spørsmål om hvor barnet skal bo.

Bestemmelsens nr. 2 gjelder saksbehandling, og bestemmer at når en sak behandles etter nr. 1 skal alle berørte parter gis muligheten til å delta i saksbehandlingen og gis muligheten til å uttale seg.

Bestemmelsens nr. 3 lyder:

”State Parties shall respect the right of the child who is separated from one or both parents to maintain personal relations and direct contact with both parents on a regular basis, except if it is contrary to the child’s best interests”.

Det er viktig at barnet får opprettholde kontakten med foreldrene, da det er mindre sannsynlig at et barn i framtiden blir gjenforent med foreldrene hvis kontakten mellom barn og foreldre ikke blir opprettholdt. De første månedene etter omsorgsovertakelsen er her de mest avgjørende⁵². I siste komma kommer grunntonen i barnekonvensjonen igjen frem, barnet skal få opprettholde kontakten med foreldrene, så lenge dette er til det beste for barnet.

⁵¹ FNs Barnekonvensjon art. 9 nr. 1, første punktum, første komma.

⁵² Kirsten Sandberg ”Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse” s. 172

Nr. 4 omhandler de tilfellene der adskillelse av barn og foreldre skyldes staten, ved for eksempel pågrep, fengsling, eksil eller lignende. Jeg vil ikke behandle nr. 4 nærmere her.

4 Barnevernloven § 4-21

”Oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse” er navnet på paragrafen, som omhandler nettopp det, vilkårene for å oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12. Bestemmelsen er en videreføring av den gamle barnevernlovens § 48 fra 1953⁵³. Rettspraksis etter denne bestemmelsen kan være relevant, og vil derfor bli omhandlet i den videre behandlingen under. Vedtak om omsorgsovertakelse vil automatisk bortfalle når barnet fyller 18 år⁵⁴. Vurderingen av om et vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves eller stadfestes er en sammensatt vurdering, med mange ulike hensyn som skal ivaretas. Jeg vil i det følgende gjennomgå lovens vilkår og unntak nøye. Samt se på alle de faktorer loven legger opp til at skal være med i en slik vurdering.

4.1 Gjennomgang av gjeldende rett

4.1.1 § 4-21, første ledd

Bestemmelsens første ledd første punktum lyder:

”Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg”.

⁵³ Omhandlet i punkt 1.3.

⁵⁴ Det er to unntak fra hovedregelen om at vedtak etter barnevernloven kun kan gjelde for barn under 18 år. For det første kan vedtak som er iverksatt før fylte 18 år opprettholdes eller erstattes av andre tiltak etter loven med barnets samtykke opprettholdes til fylte 23 år, jf. § 1-3. Etter § 4-24 kan tvungen plassering på institusjon gjennomføres slik fylkesnemnda har bestemt, selv om barnet fyller 18 år i løpet av oppholdet.

Her fastslås det klare utgangspunkt, foreldrene skal få tilbake omsorgen for sine barn når det er overveiende sannsynlig at de kan gi barnet forsvarlig omsorg. Dette er en ”skal - bestemmelse” som innebærer at barneverntjenesten plikter å fremme sak for fylkesnemnda når de anser at vilkårene for tilbakeføring er oppfylt. Vurderingen av om et barn skal tilbakeføres må sees i sammenheng med annet ledd som behandles nedenfor. I kravet til ”overveiende” sannsynlighet ligger det mer enn et krav til sannsynlighetsovervekt, mer enn 51 prosent sikkerhet, for at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Lovens § 4-16 pålegger barneverntjenesten å følge utviklingen til både barna det blir truffet vedtak om omsorgsovertakelse for og deres foreldre. Etter denne bestemmelsen skal også foreldrene følges opp etter omsorgsovertakelsen. Barneverntjenestens plikt til oppfølging av foreldrene innebærer at foreldrenes situasjon skal følges opp, og det skal også vurderes fortløpende om vilkårene for omsorgsovertakelse fremdeles foreligger. Etter § 4-16 annet og tredje punktum skal barnevernstjenesten skal gi foreldrene tilbud om oppfølging og veiledning som skal hjelpe foreldrene slik at de kan komme tilbake til en situasjon der de igjen kan klare å dra forsvarlig omsorg for sitt barn. Det må i denne sammenheng sies at selve formuleringen ”overveiende sannsynlig” er en skjønsmessig vurdering, nemnda eller domstolen må se på den informasjon de får presentert av partene og etter dette foreta en samlet vurdering av foreldrenes omsorgsevne.

I denne delen av bestemmelsen ligger fokus på foreldrene, og deres evne som nettopp foreldre. Det er foreldrenes situasjon som er det avgjørende, og ikke barnet som stort sett er fokuset i barnevernloven. EMK art. 8 som verner om retten til familielivet blir her iaktatt ved at lovgiver i størst mulig grad ønsker at barn skal gjenforenes med sine foreldre etter omsorgsovertakelse, jf. § 4-12. Samt at omsorgsovertakelsen fra lovgivers side ønskes som en midlertidig løsning. Det biologiske prinsipp kommer også tydelig frem i denne delen av bestemmelsen, da målet er at barnet skal gjenforenes med de biologiske foreldre så snart foreldrene makter denne oppgaven. Prinsippet er tydelig her da det ikke bare er slik at man kan gi foreldrene omsorgen tilbake. Fylkesnemnda plikter og tilbake føre omsorgen til de biologiske foreldre når det etter en helhetlig vurdering av § 4-21 synes forsvarlig. Det er fremdeles tydelig at det ikke skal gå på bekostning av barnet. Det mildeste inngreps prinsipp kommer også til uttrykk i

første ledds første punktum, ved at når det ikke er nødvendig og opprettholde vedtak om omsorgsovertakelse lengre, skal det heller ikke opprettholdes. Dersom foreldrene kan gi barnet en trygg og god omsorgssituasjon i hjemmet, med eller uten hjelpetiltak fra barnevernstjenesten, skal man ikke benytte et mer inngripende tiltak ovenfor foreldrene. Å opprettholde omsorgen innebærer å opprettholde et meget inngripende tiltak ovenfor foreldrene. Det mildeste inngreps prinsipp verner nettopp om at det hjelpetiltak som innebærer lavest grad av inngrep i familielivet skal benyttes, så lenge dette ikke går på bekostning og barnets ve og vel.

Grunnvilkåret for oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse er altså at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Ved vurderingen av om foreldrenes omsorgsevne er forsvarlig, skal det sees på hvordan situasjonen er ”nå” ved tidspunktet for vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves. Foreldrenes situasjon må altså ha endret seg fra da barnet ble tatt ut av hjemmet, og foreldrene ikke klarte å gi barnet den omsorgen det trengte. Selv om det skal sees på foreldrenes omsorgsevne på det aktuelle tidspunktet, er det også et krav at foreldrenes omsorgsevne er vedvarende, og at foreldrene makter å ta vare på barnet også i tiden fremover. Dersom foreldrene kun er inne i en god fase, og man antar at det ikke kommer til å vare vil ikke vilkåret for tilbakeføring være oppfylt. Hva ”forsvarlig omsorg” vil innebære kan være noe forskjellig i de ulike situasjonene og med de ulike behovene barnet har. I grunnen ligger de materielle behov, som en tilfredsstillende bolig, klær, mat og at foreldrene kan følge opp rundt barnets hygiene, samt oppfølging rundt skole og barnehage. Samt de emosjonelle behov som at barnet føler seg trygg i mor og/eller fars omsorg, stabilitet i forhold i hjemmet og i omsorgen fra foreldrene. Andre aspekter vil være at enkelte barn kan ha et særskilt omsorgsbehov, der barnet har fysiske eller psykiske lidelser, eller sliter med relasjonen til foreldrene eller andre. Det er svært vanlig at barn som har vært i barnevernets omsorg har vært igjennom vanskelige perioder, og på mange områder ikke hatt en helt ”vanlig” barndom som de fleste andre barn. De kan derfor ofte ha noen særskilte behov, som foreldrene må klare å håndtere for å oppfylle kravet til forsvarlig omsorg. Hva som legges i uttrykket ”forsvarlig omsorg” må altså vurderes i hvert enkelt tilfelle og hvor omsorgskrevende det enkelte barnet er i den konkrete situasjonen barn og foreldre er i på avgjørelsestidspunktet. I NOU 1985:18 er det sagt at grunnvilkåret må være at *”foreldrene må være i stand til å gi barnet et alminnelig godt hjem. Det må legges vekt*

på at situasjonen ants å bli stabil. Er barnet særlig hjelpetrengende, må det vurderes om foreldrene vil kunne mestre en slik særlig utfordring. De problemer som generelt oppstår når barn skal flyttes, må trekkes inn i vurderingen, og særlig hvis barnet har spesielle problemer må det vurderes om foreldrene vil mestre situasjonene”.

Det skal også være en del av vurderingen, at dersom foreldrene har noen svakheter i sine evner som omsorgsperson, om disse manglene kan avhjelpes ved hjelpetiltak til familien og barnet etter lovens § 4-4. For eksempel dersom foreldrene klarer å gi barnet forsvarlig omsorg men en dag i uken trenger en form for avlastning for å ta seg inn igjen, er ikke dette til hinder for å få vedtak om omsorgsovertakelse opphevet etter § 4-21. § 4-4 inneholder som omhandlet i punkt 2.2.2 et bredt spekter av ulike hjelpetiltak som retter seg både mot barnet og familien som helhet. Dersom barnet ikke befinner seg i en tilfredsstillende situasjon etter omsorgsovertakelsen, skal ikke det brukes som et støtteargument for å tilbakeføre omsorgen til foreldrene. I slike tilfeller er det barnevernets oppgave å finne en bedre løsning for barnet innad i barneverntjenestens system.

Om foreldrene kunne gi barnet ”forsvarlig omsorg” drøftes i nesten alle vedtak etter § 4-21⁵⁵, og det er tydelig at det er nettopp her tyngden i bestemmelsen ligger.

Annet punktum lyder:

”Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet”.

Allerede her kommer unntaket fra første punktum, det hjelper ikke om foreldrene nå er i en bedret situasjon og har gode evner som omsorgspersoner. Foreldrenes ønsker og behov skal ikke gå på bekostning av barnet. I annet punktum er fokus flyttet tilbake på barnet, og hva som er det beste for barnet. Prinsippet om barnets beste kommer tydelig til uttrykk i annet ledd. Prinsippet om barnets beste er også hjemlet i § 4-1 som sier at

⁵⁵ Havik, Hassel og Poulsson ”Hjem igjen?” s. 36

en vurdering av hva som det beste for barnet skal foretas ved alle avgjørelser etter bestemmelser i barnevernloven kapittel 4.

Vilkåret for å nekte tilbakeføring til tross for foreldrenes gode omsorgsevne er altså om barnet er så sterkt knyttet til de mennesker og miljø barnet er i at det *”kan føre til alvorlige problemer”* om barnet blir flyttet derifra og hjem til foreldrene. Formuleringen ”alvorlige problemer” innebærer at kortvarige og forbigående problemer ikke er til hinder for tilbakeføringen. Det må ansees som vanlig at barn i disse situasjonene vil ha noen tilpasningsproblemer ved en flytting. Et normalt og forbigående savn til fosterforeldre, tidligere nærmiljø og skolekamerater kan ikke være nok til å opprettholde vedtaket. En overgangsperiode med mulige problemer er ikke nok. Høyesterett har i praksis uttalt at dersom tilbakeføring skal nektes med denne begrunnelse vil det legges vekt på om flytting vil medføre *”en reell fare for skadevirkninger av betydning sett på lengre sikt”*, uttalelsen er hentet fra Rt. 1984 s. 289. Formuleringen er senere fulgt opp i rettspraksis⁵⁶. Førstvoterende uttaler også at en flytting av et barn alltid vil føre til noen problemer, dette er uunngåelig, men det er ikke nok til å hindre tilbakeføring. I denne vurderingen skal det også legges vekt på de fordeler barnet vil få av en flytting tilbake til foreldrene på lengre sikt⁵⁷. Som å vokse opp i sin biologiske familie. Denne forståelsen av bestemmelsen er senere fulgt opp i rettspraksis, blant annet i en annen viktig barnevernsrettslig dom, Rt. 1991 s. 668. Her ble omsorgen for en syv år gammel gutt, som hadde vært i fosterhjem siden han var åtte måneder gammel, tilbakeført til mor. Dette til tross for at de sakkyndige anbefalte at gutten ble værende i fosterhjemmet. Hvor store problemer et barn kan få ved flytting tilbake til foreldrene avhenger av flere ulike faktorer, men viktige elementer her er hvor lite barnet var da det ble tatt ut av foreldrenes omsorg i første omgang, hvor lenge barnet har vært i barnevernets omsorg og hvor ofte og nær kontakten har vært med de biologiske foreldre. Det vil alltid være en belastning for et barn å flytte fra noe trygt til noe litt mer ukjent⁵⁸. I mange tilfeller kjenner barnet sine fosterforeldre bedre enn de

⁵⁶ ”Om beviskravet i barnevernssaker” av Knut Lindboe. Tidsskrift for Familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål nr. 3. 2007.

⁵⁷ Rt. 1984 s. 289, på s. 298

⁵⁸ Havik, Hassel og Poulsson ”Hjem igjen?” s. 51

biologiske foreldre, og fosterforeldre bli i en del tilfeller barnets ”psykologiske foreldre”. Problemstillingen er behandlet i Høyesteretts dom i Rt. 1987 s. 805. Barnet i denne saken var en fire år gammel jente som kun hadde vært plassert i fosterfamilien i åtte måneder. Jenta hadde slått seg til ro og var knyttet til denne familien, til tross for mors gode utvikling, var ikke dette nok til å gi mor medhold i ønsket om å få igjen omsorgen for datteren. Førstvoterende uttalte *”Når piken, som har møtt slike påkjenninger i sine første leveår, nå synes å leve under meget tilfredsstillende forhold, hvor hun kan gjenvinne noe av den trygghet og tilhørighet som har gått tapt, må det vises atskillig tilbakeholdenhet med å gjøre endringer i hennes livssituasjon. Jeg kan ikke se at det ville la seg forsvare ut fra de opplysninger som foreligger”*.

Det biologiske prinsipp kommer her litt i bakgrunn i forhold til bestemmelsens første punktum. Annet punktums forhold til det biologiske prinsipp er omtalt i Rt. 1995 s. 479. Saken gjaldt en åtte år gammel gutt som hadde vært i fosterhjem siden han var to år og seks måneder gammel. Gutten hadde ikke hatt kontakt med mor, som ønsket tilbakeføring, de siste fem år. På dommens side 485 uttaler førstvoterende *”Som byretten legger jeg til grunn at det biologiske prinsipp må nedtones i tilfeller ... hvor barnet har fått en så sterk tilknytning til fosterforeldrene og hjemmet”*. Mors krav om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse førte ikke frem i denne saken. Det biologiske prinsipp vektlegges også i vurderinger etter denne delen av bestemmelsen, men det legges vekt på barnets behov for å være i kontakt med de biologiske foreldre, og den selvstendige verdien det har for ett barn å vokse opp sammen med sine biologiske foreldre. Denne verdien kan stå ekstra sterk i forhold til etnisitet og religion. Dette var tilfellet i Rt. 1997 s. 170 der en seks år gammel gutt hadde vært under barnevernets omsorg i over fire år. Guttens foreldre var av pakistansk opprinnelse. Førstvoterende uttalte: *”Det har en egenverdi at et barn får vokse opp hos sine biologiske foreldre. Når barnet vokser opp i en familie der det vet at det opprinnelig ikke hører hjemme, vil det kunne oppstå problemer eller konflikter av en annen karakter enn ellers når barnet begynner å søke etter sin identitet”*. Ethvert barn som lever under barneverntjenestens omsorg vet at det ikke opprinnelig hører hjemme i denne familien. Denne mangelen på tilhørighet blir satt på spissen i de tilfeller der de biologiske foreldre og fosterforeldre ikke lever etter samme kultur, religion og ikke har samme etniske bakgrunn.

I Havik, Hassel og Poulssons analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernloven § 4-21 "Hjem igjen?" er det sett nærmere på bruken av § 4-21 første ledd annet punktum. Etter en gjennomgang av fylkesnemndas vedtak i saker om tilbakeføring fra 2001, konkluderes det med at det i saker om tilbakeføring er spørsmålet om tilbakeflytting vil kunne medføre "alvorlige problemer for barnet" lite drøftet. Etter en oppsummering viser deres forskning at annet punktum "var lite i bruk, og hadde liten selvstendig verdi"⁵⁹.

Tredje punktum lyder:

"Før et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves, skal barnets fosterforeldre gis rett til å uttale seg".

Her fastslås altså fosterforeldrenes rettslige stilling. Fosterforeldrene har kun rett til å uttale seg, det er en svært begrenset rettighet og fosterforeldre får ikke stilling som part i saken. Denne delen av bestemmelsen er kort omtalt i lovens forarbeider⁶⁰, der sies det at barnevernstjenesten bør innhente fosterforeldrenes uttalelser som en del i sine saksforberedelser for fylkesnemnda. Og hvis et barn har bodd i fosterhjemmet i en lengre periode, bør barnevernstjenesten også vurdere om de ønsker å føre fosterforeldrene som vitner når saken skal behandles i fylkesnemnda. Fosterforeldrenes uttalelser kan ha stor verdi ved behandlingen av saken, da de ofte kjenner barnet svært godt, ofte bedre enn de biologiske foreldre. Dette kommer tydelig frem i rettspraksis, der dommerne ofte referer til fosterforeldrenes uttalelser. Fosterforeldre er i en situasjon der de lett kan observere barnet i en avslappet situasjon. Selv om de ikke har den kunnskapen sakkyndige har kjenner de barnet, vet hvordan barnet reagerer på samvær med de biologiske foreldre samt at de er i en tillitsrelasjon til barnet, som gjør at barnet ofte gir uttrykk for hvordan de har det i relasjon til biologiske foreldre og fosterhjem.

⁵⁹ Havik, Hassel og Poulsson: "Hjem igjen?" s. 63

⁶⁰ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester s. 55

4.1.2 § 4-21, annet ledd

Bestemmelsens annet ledd, første punktum lyder:

”Partene kan ikke kreve at en sak om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse skal behandles av fylkesnemnda dersom saken har vært behandlet av fylkesnemnda eller domstolene de siste tolv måneder”.

Bestemmelsens andre ledd regulerer saksbehandlingsreglene som gjelder for fylkesnemnda ved behandling av saker etter § 4-21. Første punktum fastslår at det er en begrensning på hvor hyppig en sak kan kreves behandlet i fylkesnemnda. Denne fristen er på tolv måneder. Formålet med bestemmelsen er å sikre ro rundt de barna saken gjelder. Dersom foreldrene skulle hatt en ubegrenset rett til å prøve saken ville dette føre til mye uro rundt barnet, som igjen ville hatt vanskelig for å slå seg til ro i sin daværende omsorgssituasjon. Annet ledd ble endret ved lov nr. 65/2006⁶¹, i forarbeidene til lovendringen⁶² foreslo fylkesnemndsutvalget og øke denne begrensningen på retten til å overprøve vedtak om omsorgsovertakelse fra tolv til tjuefire måneder. Fylkesnemndsutvalget mente at en ramme på tolv måneder er for lite dersom man ønsker å ta hensynet til barnets beste på alvor, de mente at barnevernstjenesten skulle ha mulighet til å kunne be om en endring i barnets omsorgssituasjon uavhengig av denne grensen på to år. Barne- og likestillingsdepartementet støttet ikke forslaget da et vedtak om omsorgsovertakelse er en kraftig inngripen i foreldrenes rettigheter, og av hensyn til deres rettsikkerhet må foreldrene få ha muligheten til å overprøve vedtaket. Departementet viste også til det faktum at jo lengre et barn er borte fra foreldrenes omsorg, jo mindre er sjansen for at tilbakeføring noen gang vil skje.

Denne bestemmelsen omfatter både foreldrene som privat part og barnevernstjenesten. Ingen av dem kan kreve at fylkesnemnda skal behandle sak om opphevelse av omsorgsovertakelse, dersom saken har vært oppe til behandling i fylkesnemnda de siste

⁶¹ Lov av 1. desember 2006 nr. 65. (I kraft fra 1. januar 2007). Lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (Saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.).

⁶² Ot.prp.nr.76 (2005-2006) Om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. s. 97 og 98

tolv månedene⁶³. Det er imidlertid slik at fylkesnemnda har mulighet til å behandle saken før det har gått tolv måneder siden siste behandling av saken. Nemnda kan velge å behandle saken på nytt det der det foreligger nye opplysninger som gjør at en ny saksbehandling er ønskelig. Hvis barnet for eksempel skulle bli utsatt for ny omsorgssvikt i sin nye bo situasjon er ikke denne bestemmelsen til hinder for å behandle saken på ny, selv om det ikke er tolv måneder siden saken sist ble behandlet. Ordlyden tilsier at partene ikke kan *kreve* at fylkesnemnda behandler saken, men partene kan legge fram sin sak for nemnda, som vurderer om den ønsker å behandle saken innenfor fristen på tolv måneder. Bestemmelsen ble slik etter et opprinnelig forslag fra barne- og familiedepartementet om at det skulle være mulig å kreve saken prøvd for nemnda hver sjette måned. Men etter at lovforslaget hadde vært på høring kom det frem at en slik ordning ville føre med seg mye usikkerhet for barnet saken gjaldt. Dermed ble denne løsningen et slags kompromiss. Både hensynet til barnets behov for stabilitet og ro, samt hensynet til at i saker der det er nødvendig kan behandles oftere enn hver tolvte måned, dersom nemnda anser det slik at man har opplysninger som tilsier at saken bør behandles på nytt før det har gått tolv måneder, er ivaretatt i bestemmelsen.

Annet punktum:

”Er krav om opphevelse i forrige vedtak eller dom ikke tatt til følge under henvisning til § 4-21 første ledd annet punktum, kan ny behandling bare kreves der det dokumenteres at det har funnet sted vesentlige endringer i barnets situasjon”.

Dette innebærer at dersom vedtak om omsorgsovertakelse ikke ble opphevet med begrunnelse i § 4-21 første ledd annet punktum. Nemlig at barnet var så knyttet til mennesker og miljø der det var plassert, at det kunne føre til alvorlige problemer for barnet å bli flyttet tilbake til sine foreldre, skal ikke saken behandles på nytt før det foreligger dokumentasjon på at barnets situasjon er vesentlig forandret. Formålet med denne bestemmelsen er igjen å sørge for ro og stabilitet rundt barnet vedtaket gjelder⁶⁴.

⁶³ Kari Ofstad og Randi Skar ”Barnevernloven – med kommentarer” s. 211

⁶⁴ Kari Ofstad og Randi Skar ”Barnevernloven – med kommentarer” s. 212

Det er helt unødvendig å prøve om vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves dersom fylkesnemnda eller domstolen ikke ville gitt foreldrene medhold med den begrunnelse at situasjonen rundt barnet fremdeles er uendret.

4.2 Rettssikkerhet

Rettssikkerhet er en samlebetegnelse for de kravene som stilles til forvaltningen og rettssystemet for at saker skal behandles på en så betryggende måte som mulig, og gi et mest mulig rettferdig resultat⁶⁵. Det er vanskelig å gi en kort og presis definisjon av begrepet rettssikkerhet. Grunntanken bak begrepet rettssikkerhet er at den enkelte skal være beskyttet fra overgrep fra statens side, samt å ha mulighet til å forutse og forsvare sin rettslige posisjon⁶⁶. Den rettslige behandlingen skal altså foregå på en betryggende måte, og borgerne skal ha mulighet til å få prøvd sin sak mot det offentlige. I barnevernssaker skal både foreldrenes og barnets rettssikkerhet ivaretas.

Å ha en saksbehandling som ivaretar rettssikkerheten er svært viktig etter barnevernloven, et hovedhensyn bak barnevernloven av 1992 var nettopp økt rettssikkerhet⁶⁷.

Foreldrenes rettssikkerhet blir ivaretatt på flere måter. For det første kreves det lovhjemmel for å kunne iverksette tiltak, og for å ta barnet ut av familien. Kravet til lovhjemmel gir foreldrene muligheten til å forutse sin rettslige posisjon. Det står tydelig i loven hva barnevernstjenesten kan foreta seg, dersom foreldrene ikke skjøtter sin omsorgsoppgave tilfredsstillende. Når barnevernstjenesten iverksetter et tiltak er det de som har bevisbyrden når saken skal prøves for nemnda, barnevernstjenesten må kunne bevise at det var nødvendig å foreta seg et tiltak mot familien på det tidspunktet det ble gjort. Foreldrene skal varsles før saksbehandlingen begynner, og de har rett til innsyn i sakens dokumenter etter barnevernloven § 7-4 første ledd. § 7-3 omhandler ”Hovedprinsippene for saksbehandlingen i fylkesnemnda”, som lovfester at

⁶⁵ Jon Gisle ”Jusleksikon” s. 247

⁶⁶ NOU 2009:15 – Skjult informasjon – åpen kontroll, punkt 7: Rettssikkerhet

⁶⁷ NOU 2000:12 – Barnevernet i Norge s. 179

saksbehandlingen skal foregå på en betryggende, rask og tillitskapende måte, dette skal blant annet skje gjennom at sakens parter skal bli hørt, det skal tilrettelegges for kontradiksjon og likebehandling av partene. Fylkesnemnda har ansvaret for at de private parter får oppnevnt advokat⁶⁸. Advokat og behandling av saken i fylkesnemnd og domstolen er kostnadsfritt for foreldrene⁶⁹. § 4-24 lovfester retten til å bringe nemndas vedtak inn for tingretten. Dersom foreldrene ønsker å overprøve fylkesnemndas avgjørelse etter § 4-21 har de anledning til å anke saken, de har videre rett til å få saken prøvd på nytt for nemnda en gang i året. Retten til å få overprøvd nemndas vedtak, samt at det er kostnadsfritt for de private parter å få saken prøvd sin sak er en viktig del av rettssikkerheten. Advokatsalær og andre kostnader ved en retts sak kan bli svært kostbart, og uten fri rettshjelp ville det være umulig for flere foreldre å få overprøvd vedtak om omsorgsovertakelse.

Ved endringen av barnevernloven § 4-21 første ledd første punktum ble det innført en skjerpelse til foreldrenes omsorgsevne, og dermed trygges barnets rettslige stilling ytterligere. Det finnes eksempler fra rettspraksis der barn har blitt tilbakeført til en uholdbar omsorgssituasjon som har ført til at de måtte fjernes fra hjemmet for andre gang, som i FNV-2009-467-OSL. Slike situasjoner skal ikke samfunnet og domstolene støtte opp under.

Ofte kan hensynet til barnet og foreldrenes rettssikkerhet være sprikende. Som i saker der hensynet til barnets beste åpenbart tilsier at barnet må tas ut av hjemmet, mens foreldrene på sin side har et sterkt ønske om fortsatt ha barnet i hjemmet. Det kan være en traumatisk opplevelse for foreldrene å oppleve at barnet blir fjernet fra familien med tvang. Hensynet til barnets rettsikkerhet går i hovedsak ut på retten til en trygg og god omsorgssituasjon, der barnet opplever en stabilitet og ro rundt situasjonen det er i.

⁶⁸ Bvl. § 7-8

⁶⁹ Knut Lindboe ”Barnevernrett” s. 21

4.3 Barnets mening i tilbakeføringsaker

Barnevernloven § 6-3 regulerer barnets rettigheter under saksbehandlingen. Etter første ledd skal barn som har fylt syv år, og yngre barn hvis de er i stand til å danne seg egne synspunkter, få informasjon om og få muligheten til å uttale seg om saker som angår dem. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og graden av modenhet. FNs Barnekonvensjon art. 12 regulerer også barnets rett til å uttale seg. Konvensjonen krever at partene skal gi et barn *”who is capable of forming his or her own views”* skal få uttrykke seg fritt om sine synspunkter i alle saker som angår dem. I likhet med § 3-6 sier konvensjonen at barnets mening skal vektlegges *”in accordance with the age and maturity of the child”*. Det er ingen motsetning mellom vår nasjonale lov og barnekonvensjonen. Barnets rett til å uttale seg er også lovfestet i barneloven § 30, bestemmelsen er tilsvarende til barnevernloven og barnekonvensjonen i forhold til vilkårene for at barnet skal bli hørt, og at vekt skal tillegges i samsvar med barnets modenhet og alder. Barnekonvensjonen setter i motsetning til § 6-3 ingen alder som vilkår, kun at barnet er i stand til å danne egne synspunkter. Etter norsk rett skal barn som har fylt syv år få rett til å uttale seg, uavhengig av barnets grad av modenhet. Barnet har en rett til å uttale seg, men det påligger ikke barnet noen plikt. Det er heller ikke nødvendig at barnet uttaler seg dirkete til nemnda eller domstolen, det er vanlig at sakkyndige eller en annen talsperson etter samtaler med barnet viderefremmer barnets ønske for nemnda eller domstolen.

Barnets mening skal tillegges vekt i takt med barnets alder. I saker som angår eldre barn, tenåringer, skal deres mening tillegges stor vekt. Dette følges klart opp i rettspraksis, for eksempel i en dom fra Gulating Lagmannsrett⁷⁰. Barnet var her nesten 15 år gammelt og hadde et klart ønske om å bo hos mor. Lagmannsretten uttalte at barnets egen oppfatning måtte *”tillegges særlig vekt”*. Det er i rettspraksis tydelig at barnets mening tillegges vekt, men det påligger ikke nemnda eller domstolen å legge avgjørende vekt på barnets mening, kun at deres mening skal tillegges relativ vekt. I en del tilfeller kan ikke barnet sies å forstå sitt eget beste, og da må en helhetsvurdering være avgjørende. Dette var tilfellet i en Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2004 s. 999 der mor ønsket omsorgen tilbakeført til seg for sin 12 år gamle sønn. Gutten hadde et sterkt ønske om å bo hos sin

⁷⁰ LG-2009-168693

mor. Barnets mening ble tillagt vekt, men førstvoterende uttalte at det måtte stilles spørsmålstegn ved guttens uttalelser. Retten oppfattet gutten som sterkt påvirket av sin mor og at han ikke så morens svakheter som omsorgsperson. Barnet ble etter en samlet vurdering gjenforent med mor. Det er i barnevernssaker generelt ikke uvanlig at barnet viser lojalitet til foreldrene, eller gir uttrykk for forskjellige ønsker avhengig av hvem det snakker med. Barnet sier for eksempel til fosterforeldre at de ønsker å bli boende hos dem, og til foreldre at de ønsker å flytte tilbake til mor og/eller far.

Uavhengig av hvilken vekt barnets uttalelser har, skal barn som omfattes av § 6-3 alltid få muligheten til å uttale seg i saker som angår dem. Dersom barnet ikke blir hørt er det å regne som en saksbehandlingsfeil. I Rt. 1999 s. 1183, opphevet Høyesteretts kjæremålsutvalg en avgjørelse i en barnefordelings sak fra lagmannsretten. Det eldste barnet i denne saken var 12 år gammelt, og hadde ikke blitt hørt i saken. Et enstemmig kjæremålsutvalg regnet det som en saksbehandlingsfeil. Avgjørelsen ble avsagt etter barneloven § 31, men det er antatt at spørsmålet ville blitt behandlet på samme måte i en barnevernssak⁷¹.

4.4 Lovendringene i § 4-21

Barnevernloven § 4-21 har vært igjennom to runder med endringer siden den opprinnelige ordlyden fra 1992. Den ble først endret i 2006, der saksbehandlingsregler ble tilføyd i annet ledd. Den siste endringen kom i 2009, da gjennomgikk loven relativt store endringer ved Besl.O.nr.131 (2008-2009). Lov om endringer i barnevernloven. Flere paragrafer ble endret, men det er kun endringene i § 4-21 som er av interesse i denne oppgaven. Ved denne endringen var det paragrafens første ledd første punktum som ble endret. Jeg vil i det følgende se nærmere på den siste endringen, som trådte i kraft 1. juli 2009.

⁷¹ Kari Ofstad og Randi Skar "Barnevernloven – med kommentarer" s. 313

4.4.1 Gammel contra ny lov

Ved den siste endringen av barnevernloven § 4-21 er det kun første ledd første punktum som ble endret. Tidligere lød bestemmelsen ”Fylkesnemnda skal oppheve vedtak om omsorgsovertakelse når foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg”. Bestemmelsen lyder i dag ”Fylkesnemnda skal oppheve vedtak om omsorgsovertakelse når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg”. Forskjellen består altså i tilføyelsen av ”overveiende sannsynlig”. Denne tilføyelsen fører til at vilkåret for å oppheve vedtak om omsorgsovertakelse er skjerpet. Det stilles etter endringen strengere krav til den vurderingen som skal foretas ved spørsmål om tilbakeføring. Etter den tidligere formuleringen var det tilstrekkelig med alminnelig sannsynlighetsovervekt for at foreldrenes omsorgsevne var tilstrekkelig for å oppheve vedtak om omsorgsovertakelse. Det innebar at fylkesnemnda eller domstolen som skulle avgjøre spørsmålet ikke måtte være mer enn 51 prosent sikre på at foreldrene var i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg. I jus generelt er det vanskelig å operere med tall og prosent. Det vil alltid være en helhetsvurdering som ligger til grunn for en avgjørelse i det aktuelle tilfelle. Men alminnelig sannsynlighetsovervekt er av flere forfattere illustrert med 51 prosent, og det gir et godt bilde på hvordan fylkesnemnda eller domstolen må vurdere de momenter som foreligger ved vurderingen av om et barn skal tilbakeføres tilforeldrene.

4.4.2 Hvorfor endre loven?

Det daværende Barne- og likestillingsdepartementet (heretter departementet) sendte ut et høringsnotat med forslag til endringer i barnevernlovens § 4-21. Bakgrunnen for dette var en undersøkelse om vedtak om tilbakeføring ved Havik, Hassel og Poulsson ved navn ”Hjem igjen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter § 4-21” fra 2003 som gjennomgikk flere aspekter ved tilbakeføringssaker etter § 4-21. Deriblant hvor stor del av sakene om omsorgsovertakelse som endte med tilbakeføring og barnas alder da tilbakeføringen fant sted. I tillegg til denne undersøkelsen ble Kirsten Sandbergs avhandling ”Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse” lagt til grunn. Sandberg konkluderer med at det etter den tidligere formuleringen i § 4-21 bare krevdes sannsynlighetsovervekt, altså minst 51 prosent sannsynlighet, for at foreldrene kunne gi barnet forsvarlig omsorg ved tilbakeføringssaker. Majoriteten av høringsinstansene var

enige i departementets vurdering av den rettslige situasjonen og støttet opp under endringsforslaget⁷².

Departementet uttrykte bekymring for at det ble tillatt for stor usikkerhet med tanke på foreldrenes omsorgsevner ved tilbakeføringssaker. Barnevernlovens hovedformål er å sikre at barn og unge skal leve trygt og ikke bli utsatt for omsorgssvikt, og at de får tilstrekkelig god omsorg. Departementet mente det var usikkert om den tidligere bestemmelsen sikret disse rettighetene for barna. Dermed foreslo departementet å tilføye et strengere kriterium som skulle ”*stramme inn og nærmere presisere vurderingstemaet*”⁷³ i bestemmelsen. Slik at det nå skulle stilles strengere krav ved vurderingen og kreves mer enn sannsynlighetsovervekt for at vedtak om omsorgsovertakelse skulle oppheves. Videre uttalte departementet at et ”*slikt krav vil innebære at tilbakeføring ikke skal skje dersom det foreligger konkrete holdepunkter for at det er tvil om hvorvidt foreldrene vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg*”⁷⁴.

Departementet foreslo i utgangspunktet ”reell tvil” som det nye tilskuddet til paragrafen. Flere av høringsinstansene var uenige i denne formuleringen, og mente at formuleringen ville medføre for stor grad av tolkningstvil. Formuleringen ”overveiende sannsynlig” ble valgt etter forslag fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Denne formuleringen eksisterte allerede i barnevernloven, henholdsvis i § 4-8 annet ledd og § 4-12 første ledd litra d. Departementet legger til grunn at formuleringen ”overveiende sannsynlig” innebærer at det kreves høy grad av sannsynlighet, dette er også i samsvar med forarbeidene til § 4-8 og § 4-12⁷⁵.

⁷² Av de 108 høringsinstansene som uttalte seg i forhold til forslaget, støttet 73 innstanser forslaget, slik det lød i høringsnotatet, 28 innstanser støttet forslagets intensjon, men var uenige i formuleringen.

Formuleringen i forslaget ble endret.

⁷³ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven s. 20

⁷⁴ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven s. 20

⁷⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenster

4.5 Bestemmelsens formål

Barnevernloven § 4-21 ivaretar hensynet til både foreldre og barn. Det er hensynet til foreldrene som kommer tydeligst frem i bestemmelsen, som skal sikre at foreldre som ble fratatt omsorgen for sine barn i en periode, skal få barnet tilbakeført til seg når de igjen er i en situasjon der de evner å gi sitt barn tilstrekkelig god omsorg. Hensynet til barnet blir ivaretatt ved at foreldrene ikke får tilbake omsorgen for barnet dersom det ikke er i barnets beste interesse. Barn som er sterkt knyttet til personer og miljø i sin omsorgssituasjon skal ikke fjernes fra fosterfamilie selv om foreldrene nå er i stand til å være tilstrekkelig gode omsorgspersoner for barnet. Samtidig er det en selvstendig verdi for et barn og vokse opp hos sine biologiske foreldre, samt at mange barn ønsker å flytte hjem igjen til foreldrene.

Hensynet til foreldrene er åpenbart da denne bestemmelsen gir dem muligheten til å få prøvd sin sak årlig dersom de ønsker å få opphevet vedtaket. Foreldrene har et krav på å få tilbake omsorgen for barnet når de er i stand til å gi barnet god nok omsorg. Selv om noen har mislyktes som foreldre en gang i løpet av livet, og i en periode ikke har vært i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg betyr ikke dette at de for alltid vil være ute av stand til å ta vare på barnet, og skal "straffes" for dette ved og aldri igjen få omsorgen for barnet. I de fleste tilfeller der et barn blir tatt ut av hjemmet skyldes dette psykisk sykdom og rus problematikk⁷⁶. Årsaken til foreldrenes manglende omsorgsevne kan også være situasjonsbetinget, slik at foreldrene i en annen situasjon kan gi barnet forsvarlig omsorg. Dette er tilfellet der foreldrene ved rehabilitering og medisinsk hjelp kan bli friske og dermed er fullt kapable til å inneha omsorgen for sitt barn igjen. Det er ikke ofte at begrunnelsen for å overta omsorgen for et barn i utgangspunktet er at foreldrene rett og slett ikke er egnet som foreldre, og aldri vil klare å komme i en situasjon der de kan håndtere det ansvaret det er å ha omsorgen for et barn. Som i Rt. 1995 s. 350, der mor var moderat psykisk utviklingshemmet og hadde intelligensnivå som en åtteåring. Det er i slike tilfeller opplagt at dersom mor skulle hatt

⁷⁶ Det har vist seg vanskelig å finne eksakt statistikk i barnevernssaker. Etter e-post korrespondanse med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet fikk jeg bekreftet at statistikken er mangelfull. Uttalelsen om foreldrenes bakgrunn belegges etter samtaler med barnevernet, juridisk litteratur og rettspraksis.

omsorgen for barnet ville hun hatt behov for svært mye hjelp. Vedtak om omsorgsovertakelse ble ikke opphevet i denne saken.

Hensynet til barnet blir ivaretatt på nesten samme måte som foreldrenes, nemlig ved at barnet skal gjenforenes med foreldrene når foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Det har for et barn, som omtalt i punkt 3.1.4 ”Det biologiske prinsipp”, en selvstendig verdi i det å få vokse opp hos sine biologiske foreldre. Det er ofte sterke emosjonelle bånd mellom foreldre og barn. I en del tilfeller, der det er eldre barn vedtaket gjelder, har barnet ofte et sterkt ønske om å bo hjemme hos mor og/eller far. Særlig i de tilfeller der barnet ble fjernet fra hjemmet i første omgang når barnet var så gammelt at det hadde en sterk tilknytning til foreldrene.

4.6 Hvordan har lovendringen i § 4-21 første ledd slått ut?

4.6.1 Innledning

Som omtalt innledningsvis og flere andre steder ovenfor i oppgaven ble barnevernloven § 4-21 første ledd første punktum endret ved endringslov nr. 45/2009. Denne endringen trådte i kraft 1. juli 2009. Ønsket med lovendringen var å stille strengere krav (mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt) til foreldrenes omsorgsevne ved tilbakeførings saker. Eller mer korrekt at lovgiver ønsket at fylkesnemnda eller domstolen heretter må være mer enn 51 prosent sikre på at foreldrene kan gi barna forsvarlig omsorg for å oppheve vedtak om omsorgsovertakelse og dermed la barnet flytte hjem til mor og/eller far.

Spørsmålet blir så om man allerede kan se effekten av lovendringen. Og dersom det skulle være en forskjell; er endringene slik lovgiver ønsket det og hadde som intensjon med å endre loven?

Jeg vil i det følgende blant annet se på rettspraksis før og etter endringen av bestemmelsen. Rettspraksis på alle nivå er her relevant, fra fylkesnemnds nivå til Høyesterett. Jeg må her ta høyde for at denne lovendringen er fersk, og at det derfor kan være vanskelig å se en klar trend på dette tidspunkt. I denne oppgaven har jeg valgt kun

å benytte meg av rettspraksis som er offentliggjort, der avgjørelsene er tilgjengelige for allmennheten. Dommer og avgjørelser i barnevernssaker plasseres i egne protokoller som er underlagt offentlighetsrestriksjoner. Dette av hensyn til de personer som er involvert. Det er mulig å få innsyn i disse protokollene men det ville være et svært tidkrevende arbeid å få tilgang til alle landets tingretters arkiver, det ville også vært en tidkrevende prosess å få anonymisert de aktuelle avgjørelser for igjen å kunne bruke noe av materialet i denne oppgaven. Etter de begrensninger oppgaven fører med seg, i tid og omfang, var ikke så omfattende forskning innenfor oppgavens rammer. Det er dermed begrenset med rettspraksis i tilbakeføringssaker avsagt etter 1. juli 2009.

Før lovendringen foreligger det mye rettspraksis, både fra barnevernloven av 1953 § 48 og den nåværende barnevernlovens § 4-21. Den tidligere barnevernlovs § 48 annet ledd første punktum regulerte de samme tilfeller som dagens § 4-21. Bestemmelsen lød; *”Omsorgen skal oppheves før barnet har fyller 21 år når det ikke lenger er tilstrekkelig grunn for åtgjerende”*⁷⁷. Bestemmelsens ordlyd tilsier ikke at denne rettspraksis er like aktuell, men rettspraksis har konsekvent tolket bestemmelsen i samsvar med § 4-21. I Rt. 1992 s. 1303, da barnevernloven av 1992 ennå ikke hadde trådt i kraft, uttalte førstvoterende på side 1306 *”Jeg forstår denne bestemmelsen”*⁷⁸ *slik at vilkårene for tilbakeføring er i samsvar med det som i dag følger av barnevernloven § 48 annet ledd, slik bestemmelsen er forstått i rettspraksis”*.

Det avgjørende her vil være å se om formuleringen ”overveiende sannsynlig” har ført til et strengere eller skjerpet bevis krav fra retten ved den rettslige prøvingen av tilbakeføringssaker.

4.6.2 Rettspraksis før lovendringen

Rettspraksis fra før loven ble endret viser generelt at nemnda og domstolene har stilt strenge krav til foreldrenes omsorgsevne. I rundt 90 prosent av sakene om tilbakeføring

⁷⁷ Som omhandlet i punkt 1.3.

⁷⁸ Bvl. § 4-21.

fikk kommunen medhold⁷⁹. Dette betyr imidlertid ikke at foreldrene tapte i en så stor andel saker, i en del tilfeller støtter kommunen foreldrenes ønske om å få barnet tilbakeført. Det foreligger imidlertid ikke mange tilfeller i praksis der foreldrene har fått medhold på tross av kommunene og de sakkyndiges anbefalinger⁸⁰.

I Rt. 1996 s. 1684 ble kravene rundt tilbakeføring drøftet av Høyesterett. Saken gjaldt en familie med fire barn, der alle barna ble fjernet fra familien ved hastevedtak i 1991. Far ble siktet for å ha brukt vold, samt beskyldninger om seksuelle overgrep mot barna. Saken mot far ble senere henlagt grunnet bevisets stilling. I juni 1992 fikk barnevernet omsorgen for barna. Foreldrene klaget på vedtaket og fikk etter saksbehandling i fylkesnemnda tilbakeført omsorgen for den ene datteren. Foreldrene reiste i 1994 ny sak for å få tilbakeført omsorgen for de tre siste barna. Herredsretten avslo foreldrenes krav, og saken ble anket til lagmannsretten som ga foreldrene medhold. Kommunen anket saken til Høyesterett. Førstvoterende fant saken vanskelig, men kom til at herredsrettens dom burde stadfestes. Spørsmålet i saken var om foreldrene kunne gi barna forsvarlig omsorg etter § 4-21 første ledd første punktum. Det ble lagt til grunn at selv om vilkårene for å overta omsorgen etter § 4-12 ikke lenger var til stede er ikke det nok til at omsorgsovertakelsen oppheves, *”Det skal imidlertid tungtveiende grunner til for å nekte tilbakeføring av omsorgen til foreldrene”*. Det var uenighet blant de sakkyndige om foreldrenes omsorgsevne nå var tilstrekkelige. Barna hadde også ulike meninger om tilbakeføringen. Lagmannsrettens flertall mente det var usikkert om det hadde forekommet seksuelle overgrep fra far, og eventuelt omfanget av disse, det ble imidlertid lagt til grunn at det ikke var fare for eventuelt nye overgrep fra far. Førstvoterende uttalte at han ikke hadde grunn til å fravike lagmannsrettens vurdering på det punktet. Førstvoterende sier videre at; *”Selv om foreldrenes omsorgsevne er bedret, og de i høy grad synes motiverte for å overta omsorgen for barna, knytter det seg en så stor usikkerhet til en tilbakeføring at omsorgsovertakelsen ikke bør oppheves ... Det foreligger slik jeg ser det, en betydelig risiko for skadevirkninger ved en*

⁷⁹ Havik, Hassel og Poulsson ”Hjem igjen?” s. 3

⁸⁰ I 2009 behandlet fylkesnemnda i Trøndelag 18 tilbakeføringssaker. 13 barn ble tilbakeført til foreldrene, i 11 av sakene var foreldrene og kommunen enige. I 2008 behandlet samme nemnd 20 tilbakeføringssaker, 7 barn ble tilbakeført. Kommunen støttet alle disse tilbakeføringene. Tallene er fra fylkesnemnda i Trøndelag.

tilbakeføring utover de overgangsproblemer man må regne med for barn flest”.

Annenvoterende mente imidlertid at foreldrene var i stand til å gi barna forsvarlig omsorg. Barna ble altså ikke tilbakeført til foreldrene. Saken endte med dissens 4-1.

Høyesterett må her kunne sies å stille strenge krav til foreldrenes omsorgsevne, kanskje strengere krav enn alminnelig sannsynlighetsovervekt. Selv om de sakkyndige her var uenige, var det mye som talte for tilbakeføring. Ett barn var allerede tilbakeført og lagmannsretten mente at foreldrene kunne gi de resterende barna forsvarlig omsorg. Kravene til å overta omsorgen etter § 4-12 i første omgang var ikke lenger tilstede, og foreldrenes omsorgsevne var blitt mye bedre.

En annen dom som illustrerer hvilke krav domstolen satte til foreldrenes omsorgsevne før endringen er fra Agder Lagmannsrett⁸¹. Saken gjaldt en åtte år gammel jente som hadde bodd i fosterhjemmet siden hun var ca tre og et halvt år gammel. Årsaken til omsorgsovertakelsen var at mor hadde rusproblemer og klarte derfor ikke å gi datteren god nok omsorg. Mor fikk ikke medhold i sitt krav om tilbakeføring i tingretten, men fikk medhold i en enstemmig lagmannsrett. Dommen er to delt, jeg ser kun på den delen som angår § 4-21 første ledd første punktum om mors omsorgsevne. Lagmannsretten mente at de etter bevisførselen som ble ført for retten ikke har grunn til å se noe annet enn at mor hadde den omsorgsevne som kreves for å tilfredsstillte datterens behov for omsorg. Lege og psykolog vitnet for lagmannsretten at mor i deres mening hadde den omsorgsevne som kreves for og tilfrestilles datterens behov. Mor hadde etter at datteren ble plassert i fosterhjem fått struktur i livet sitt. Mor hadde nå jobb og tilfredsstillende bolig som egnet seg som bolig for datteren. I tillegg var mor i gang med en utdanning innen regnskapsføring, drev på fritiden et barnekor i en menighet og var aktiv i søndagsskole arbeid. Lagmannsretten tok også med i sin argumentasjon at datteren hadde god kontakt med mor og hadde et sosialt nettverk ved mors boligområde. Dommen var enstemmig.

Denne dommen illustrerer hvor strenge krav det stilles til foreldrene ved tilbakeføring. Her hadde mor gjort det hun kunne for å endre sitt liv og sine evner som

⁸¹ LA-2002-1304

omsorgsperson. Det biologiske prinsipp står sterkt i § 4-21, og det ønskelige utfallet av en omsorgsovertakelse er at omsorgen blir tilbakeført til de biologiske foreldre.

En tredje dom er fra Frostating Lagmannsrett⁸². Saken gjaldt en nå 13 år gammel gutt som sammen med sin eldre bror som syv åring ble plassert i et fosterhjem grunnet store problemer i hjemmet. Mor ønsket omsorgen for gutten tilbakeført til seg men fikk ikke medhold i fylkesnemnda, tingretten eller lagmannsretten. Saken ble avgjort med dissens 5-2. Lagmannsretten vurderer både spørsmålet om mor kan gi forsvarlig omsorg etter § 4-21 første ledd første punktum og om det ville føre til ”alvorlige problemer” for gutten å bli tilbakeført til mor grunnet hans tilknytning til fosterfamilie og miljø på stedet etter første ledd annet punktum. Jeg vil i hovedsak se på lagmannsrettens vurdering etter første punktum om mors omsorgsevne. Lagmannsretten la innledningsvis til grunn at § 4-21 er en legalpresumsjon for det biologiske prinsipp som barnets beste, og at dette vil være momenter i deres vurdering. Omsorgen for brødrene ble overtatt av barnevernet i 1991 etter at familien hadde vært under oppfølging av barnevernstjenesten i en lengre periode. Det var flere forhold ved hjemmet og mors omsorgsevne som var kritikkverdige og hjelpetiltak som ble iverksatt fungerte ikke. Mor har to yngre døtre som på domstidspunktet var tre og fem år gamle boende i hjemmet. Ved klagebehandlingen av omsorgsovertakelsen rapporterte en psykolog til fylkesmannen i Nord-Trøndelag at mor hadde god kontakt med døtrene, samt at hun viste omsorg, kjærlighet, og evne til å sette grenser for barna. Videre i dommen sier lagmannsretten at mor ”*ivaretar hjemmet på en god måte, og hennes oppdragelse av jentene er upåfallende. Det er likevel etter flertallets oppfatning grunn til å stille et visst spørsmål til hennes evne til innsikt i de problemer som ledet til omsorgsovertakelsen, og også til hennes evne til å se Cs (sønnen)*⁸³ *behov, adskilt fra sine egne*”. Videre at mor ”*må ansees egnet til å ha omsorgen for C*”. Om gutten blir det uttalt at han hadde betydelige problemer da han kom til fosterhjemmet, men at han på domstidspunktet var en sunn og trygg gutt, fremdeles utprøvende men responderte godt på grensesetting. Det blir også uttalt at han var sosialt velfungerende, aktiv innen idrett, fungerte bra på skolen og hadde et stort sosialt nettverk. Det foreligger ingen sakkyndige uttalelser om

⁸² LF-1996-1025

⁸³ Min bemerkning

gutten i dommen. Gutten ønsket imidlertid selv å tilbakeføres til mor, men lagmannsrettens flertall satte spørsmålstegn ved om gutten hadde et *”gjennomtenkt forhold til sin mor, enn si hennes rolle som grensesetter”*. Flertallet la også til grunn at det kunne medføre problemer for gutten å flytte tilbake til mor, *” det nettverk og det støtteapparat som hans tilværelse i dag bygger på, vil uansett i det vesentlige falle bort”*. Mindretallet mente at mor skulle få omsorgen tilbake, de legger vekt på at mor er en god omsorgsperson samt at det har vært en positiv utvikling i mors miljø. At hun på domstidspunktet hadde tilfredsstillende bolig, at hun har en sterk tilknytning til bostedet med mange familiemedlemmer rundt seg. Det legges også til grunn at gutten har god kontakt med mors familie. Mindretallet drar også frem at de hjelpetiltak som ble iverksatt av barnevernet også ble redusert og tilslutt avsluttet helt på initiativ fra barnevernet.

Lagmannsretten stiller her strenge krav til mors evner som omsorgsperson. Både mor som omsorgsperson og de materielle ressursene rundt henne var på domstidspunktet vesentlig bedret. En samlet lagmannsrett er enig i at mor på domstidspunktet fremstod som en god omsorgsperson. Kommunen samtykket også i at det grunnlag som forelå for å overta omsorgen i første omgang ikke lengre var til stede. Som mindretallet la til grunn var gutten ressurssterk sosialt sett og dermed ville være rustet for å takle de utfordringene en flytting ville innebære. Det var i denne dommen etter mitt skjønn mye som tilsa at gutten skulle tilbakeføres til mor. Barnet hadde god kontakt med mor og ønsket selv tilbakeføring, noe som bør tillegges vekt da gutten nesten var 14 år på domstidspunktet.

Det foreligger også rettspraksis som gir inntrykk av at kravene til foreldrenes omsorgsevner ikke har vært strenge nok etter tidligere lov, deriblant dom fra Borgarting lagmannsrett⁸⁴ der det henvises til tingrettens forståelse av § 4-21; det kreves ikke at foreldrenes omsorgsevne skal være optimal, kun at den skal være tilstrekkelig. Det kreves heller ikke etter lovendringen en optimal omsorgsevne fra foreldrene ved tilbakeføring. Omsorgsevnen skal være forsvarlig. Etter mitt skjønn ligger det et

⁸⁴ LB-2007-149920

strengere krav til foreldrenes evner som omsorgspersoner i formuleringen ”forsvarlig omsorg” enn i formuleringen som brukt i den omtalte dom ”tilstrekkelig omsorg”.

Den gamle formuleringen av loven krevde kun alminnelig sannsynlighetsovervekt i henhold til foreldrenes omsorgsevne ved en tilbakeføring. De dommer som er omtalt ovenfor illustrerer at retten ofte krevde mer enn sannsynlighetsovervekt for å tilbakeføre et barn til foreldrene. Det uttales ikke i dommene hvor strenge krav dommeren stiller i forhold til lovens ordlyd, men en samlet vurdering av de momenter som forelå i sakene viser at fylkesnemnd og domstoler i praksis har stilt strenge krav til foreldrenes omsorgsevner.

4.6.3 Rettspraksis etter lovendringen

Etter lovendringen foreligger det som sagt lite praksis som er offentliggjort. Fra fylkesnemndene for sosiale saker er det kun en sak som direkte dreier seg om vedtak om opphevelse av omsorgsovertakelse, saken er fra fylkesnemnda i Møre- og Romsdal⁸⁵. Mor ønsket i denne saken barnet tilbakeført, men fikk ikke medhold i sitt krav, i tråd med kommunen og de sakkyndiges anførsler. Kommunen fikk fullt medhold i sine anførsler. Dette var et barn med særskilt omsorgsbehov og der mor ikke var i stand til å møte disse behovene. Nemnda går kort igjennom vilkårene for å oppheve vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-21, men lovendringene og kravet til at foreldrene med overveidende sannsynlighet kan gi barnet forsvarlig omsorg omtales ikke i vedtaket. Vedtaket gir derfor ingen indikasjon på hvordan nemnda vurderer det forsterkede kravet i § 4-21. Nemndas avgjørelse ble overprøvd av tingretten som støttet nemndas vedtak.

Den neste nemnd avgjørelsen er fra fylkesnemnda i Oslo⁸⁶. Dette vedtaket dreier seg ikke direkte om vedtak om omsorgsovertakelse. Tilfellet her var at omsorgen for barnet hadde blitt overtatt første gang i 2006, så tilbakeført til mor i 2009, og saken endte med at barneverntjenesten igjen etter kort tid overtok omsorgen for barnet i oktober 2009. I

⁸⁵ FNV-2009-95-MOR

⁸⁶ FNV-2009-467-OSL

dette vedtaket går heller ikke nemnda noe nærmere inn på lovkravet etter § 4-21. I vedtaket er den tidligere nemnds vedtak kritisert, da det ikke ble lagt vekt på barnets tilknytning til fosterhjemmet, og at fosterforeldrene ikke hadde fått rett til å uttale seg, som begge er klare vilkår etter § 4-21.

Det foreligger to dommer om vedtak om opphevelse av omsorgsovertakelse som er avsagt etter lovendringen. Den første dommen⁸⁷ gjaldt tre barn, der tilbakeføring av omsorgen var påstanden for to av dem, og samværssak for det siste barnet. Far ønsket her omsorgen tilbakeført for to barn. Retten la i sin vurdering vekt på hva som ville være til det beste for barna, det biologiske prinsipp samt om forelderen kunne gi barna forsvarlig omsorg. Det sies i dommen at det ikke kreves en optimal omsorgsevne hos foreldrene og det skal ikke sammenlignes om hvem av de biologiske foreldre eller fosterforeldrene som kan gi best omsorg. Det sies ikke i dommen noe konkret om lovendringen, eller at det kreves mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt for å tilbakeføre omsorgen til far. Det ble i denne saken lagt avgjørende vekt på fars manglende forståelse for hvor krevende det ville være for ham å ha omsorgen for barna, og retten fant at far ikke hadde *”tilstrekkelige omsorgsevner til at det er tilrådelig at han får tilbakeført omsorgen”*⁸⁸.

Den neste dommen er fra Nordmøre tingrett⁸⁹. Saken omhandlet både en flytte sak og en omsorgssak. Retten går her ikke noe nærmere inn på vilkårene for omsorgsovertakelse enn kravet til forsvarlig omsorg. Retten mente her at mor hadde begrensninger ved sin omsorgsevne som var forankret i hennes personlighet, og at disse ikke kunne avhjelpes ved hjelpetiltak. Mor fikk dermed ikke tilbakeført omsorgen for barnet.

Det er avsagt flere dommer der barnevernlovens § 4-21 er omtalt etter lovendringen⁹⁰ tiltrådte 1. juli 2009, men det er ikke flere som er publisert og som omhandler vedtak

⁸⁷ THAUG-2009-177766

⁸⁸ THAUG-2009-177766, fra tingrettens konklusjon.

⁸⁹ TNOMO-2009-196415

⁹⁰ Blant annet; LA-2009-183137 og TGJOV-2009-200648

om opphevelse av omsorgsovertakelse. Som omhandlet ovenfor blir det ikke avsagt dom i så mange tilbakeføringssaker i løpet av et år.

I den praksis som foreligger etter lovendringen er det ikke noe som tyder på at endringen har ført til en skjerpet vurdering fra rettens side. Det er i alle fall ikke snakk om store endringen i fylkesnemndas eller rettens krav til foreldrenes omsorgsevne. Det er imidlertid alt for lite praksis som foreligger til å dra noen endelig konklusjon om lovendringens effekt.

4.6.4 Dommerforeningens syn

I proposisjonen til endringsloven var det noen høringsinstanser som var kritiske til ordlyden i lovendringen, og noen av høringsinstansene støttet ikke en endring i loven⁹¹.

En av de høringsinstansene som var kritiske til lovendringen var Dommerforeningens lovutvalg for familierett, arverett, skifte- og personrett. Dommerforeningen var ikke uenige i departementets intensjon ved endringen, altså at det skulle stilles strengere krav enn alminnelig sannsynlighetsovervekt for tilbakeføringen. Men mente at domstolene i realiteten la et strengere krav en alminnelig sannsynlighetsovervekt også før endringen. Dommerforeningen uttalte i proposisjonens side 21 at de *”... ser det som sannsynlig at de fleste dommere i praksis i denne typen saker vil kreve mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt for at omsorgen vil være forsvarlig ved spørsmål om tilbakeføring, uten at det nødvendigvis redegjøres for graden av sannsynlighetsovervekt i domspremissene”*.

4.6.5 Barnevernets syn

For å finne ut hvordan barnevernstjenestens syn på virkningen av lovendringen er tok jeg kontakt med Grethe Bromset⁹². Bromset er utdannet barnevernspedagog, men

⁹¹ 108 høringsinstanser uttalte seg om endringsforslaget. Av disse støttet 73 instanser forslaget slik det lød i høringsnotatet, 28 instanser støttet intensjonen bak endringen og 7 instanser støttet ikke forslaget. Jf. Ot.prp.nr.69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven, punkt 3.3 ”Høringsinstansens syn”.

⁹² Mail korrespondanse med Grethe Bromset.

jobber i dag som rådgiver i fagteam og fosterhjemtjenesten i den statelige barneverntjenesten, barne- ungdom og familieetaten i Sør-Trøndelag. Hennes jobb er i hovedsak å gi råd og veiledning til den kommunale barnevernstjenesten i Trondheim, der det vurderes ulike tiltak fra barnevernets side. Bromset har også brukt erfaringer fra sitt tiårige arbeid som saksbehandler i barnevernstjenesten i Trondheim i hennes uttalelser.

Bromset tror ikke at tilføyelsen av ”overveiende sannsynlig” i barnevernlovens § 4-21 vil føre til noen store endringer i praksis. Bromset uttaler ”*Når det gjelder om lovendringen der kravet til foreldre er skjerpet inn, opplever jeg (min subjektive opplevelse og vurdering) at dette ikke har hatt noen fokus og innvirkning på tilbakeføringssaker generelt*”. Hun mener at barnevernstjenesten både før og etter lovendringen har vært svært skjerpet før en sak har blitt fremlagt for fylkesnemnda eller domstolen, og at det alltid kreves ”*faglig kvalitet, med godt faglig skjønn og god dokumentasjon*”.

Bromsets erfaring er at de fleste barn som barnevernet har overtatt omsorgen for blir værende under offentlig omsorg. Og det er svært sjeldent at tilbakeføringskrav fra foreldrene, der barnevernet er uenige, blir vedtatt. Hun uttaler også at bakgrunnen for omsorgsovertakelse i første omgang er at foreldrene i mange tilfeller har ”*omfattende problemer som ofte er knyttet til psykiske lidelser/psykiatri og rus*”. De barn som blir tatt under offentlig omsorg har ofte bodd på overtid hos foreldrene og barnet har som et resultat av dette i en del saker utviklet et omfattende omsorgsbehov. Barneverntjenesten har alltid stilt strenge krav til foreldrene før de foreslår eller støtter en tilbakeføring etter § 4-21. De krever at foreldrene over en lengre tid kan vise at de har fått stabilisert sin livssituasjon, og dette vurderes opp mot barnets tilknytning, utvikling og hvordan barnet fungerer i sin nye omsorgssituasjon.

Videre sier Bromset at hun vurderer at barnevernstjenesten ivaretar kravene til tilbakeføring og prosessene rundt dette på samme måte som før lovendringen. Hun påpeker at dette er vanskelige vurderinger for barnevernet, der det skal utøves et godt faglig skjønn og faglig kompetanse for det spesifikke barnet. Ingen sak er like, derfor må det vurderes i den enkelte sak hva som er riktig.

Bromset konkluderer med at selv om barnevernstjenesten alltid har som mål at et barn skal kunne gjenforenes med sine foreldre, så er dette svært sjeldent tilfelle. Hun påpeker at initiativet bak lovendringen er bra, men mener at lovendringen ikke har ført til noen endringer i praksis, da barnevernet, fylkesnemnda og domstolene i realiteten stilte et strengere krav enn alminnelig sannsynlighetsovervekt til foreldrenes omsorgsevne før lovendringen.

4.6.6 Konklusjon

Lovendringen er for fersk til at det skal være grunnlag for å komme med en endelig konklusjon. Men min vurdering etter de punktene jeg har presentert ovenfor er at lovendringen vil føre til få endringer i praksis. Jeg deler Dommerforeningens lovutvalg for familierett, arverett, skifte- og personretts syn, i at de fleste dommere i praksis før lovendringen krevde mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt for at omsorgen ville være forsvarlig ved vurderinger av om omsorgen skulle tilbakeføres til foreldrene. Ved vurderinger etter barnevernloven § 4-21 første ledd første punktum skal alltid annet punktum, om barnets tilknytning til mennesker og miljø der det er, tas med i avgjørelsen. Det vil altså svært sjeldent kun være en vurdering av foreldrenes omsorgsevne.

Det neste spørsmålet blir om det var riktig å endre loven. Det mener jeg at det var. Selv om endringen kanskje ikke vil vises så godt i praksis mener jeg det er riktig at denne lovendringen har kommet på plass. Det er nå et lovfestet krav til at fylkesnemnda og domstolene må kunne legge mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt til grunn for at foreldrenes omsorgsevne er forsvarlig for å tilbakeføre et barn til sine foreldre. Dette styrker barnets rettslige stilling. Som igjen fører til en mindre risiko for at et barn blir tilbakeført til foreldrene på feilaktig grunnlag og igjen blir plassert i en situasjon det blir utsatt for omsorgssvikt.

5 Litteraturliste

Litteratur

- Andenæs, Johs. og Fliflet, Arne: "Statsforfatningen i Norge" 2006. 10. utgave. Universitetsforlaget.
- Gisle, Jon, med flere: "Jusleksikon" 2005. 2. utgave. Kunnskapsforlaget.
- Lindboe, Knut: "Barnevernrett" 2008. 5. utgave. Universitetsforlaget.
- Lindboe, Knut: "Barnevernloven" 2009. 6. utgave. Gyldendal Norske Forlag.
- Ofstad, Kari og Skar, Randi: "Barnevernloven, med kommentarer" 2009. 5. utgave. Gyldendal Norske Forlag.
- Sandberg, Kirsten: "Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse" 2003. 1. utgave. Gyldendal Norsk Forlag.
- Tjomsland, Steinar (red.): "Barnevern og omsorgsovertakelse" 2003. 2. utgave. Kommuneforlaget AS
- Falck, Sturla og Havik, Toril (red.): "Barnevern og fylkesnemnd" 2000. Kommuneforlaget.
- Havik, Hassel og Poulsson: "Hjem igjen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernlovens paragraf 4-21" 2003. Utført for Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.

Artikler

- "Legalitetsprinsippet" av Raymond Solberg og Roald Hopsnes. Jussens Venner nr. 02. 2005. – hentet fra idunn.no
- "I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper" av Hans Petter Graver. Tidsskrift for Rettsvitenskap nr. 02, 2006. – hentet fra idunn.no

- ”Konfliktfylt barnefordeling – arena for barnevernet?” av Per Arne Rød. Fokus på familien, nr. 02, 2010. – hentet idunn.no
- ”Familieinnvandring, tvangsekteskap og politikk” av Lagdommer, dr. juris Terje Einarsen. Tidsskrift for Familierett, arverett og barnevernsrettsligespørsmål, nr. 2. 2005. – Hentet fra Gyldendal rettsdata
- ”Hensynet til barnets beste i barnevernssaker” av Knut Lindboe. Tidsskrift for Familierett, arverett og barnevernrettsligespørsmål, nr. 2. 2003. Hentet fra Gyldendal rettsdata.
- ”Om beviskravet i barnevernssaker” av Knut Lindboe. Tidsskrift for Familierett, arverett og barnevernrettsligespørsmål, nr. 3. 2007. - Hentet fra Gyldendal rettsdata.
- ”Barnevern for en ny tid” av Barne-, likestilling og inkluderingsminister Audun Lysbakken. Kronikk i VG 18.12.2009. Tilgjengelig på:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-barne--likestilling/2009/barnevern-for-en-ny-tid.html?id=589412

Lover

- Lov av 17. mai 1814, Kongeriket Norges Grundlov, given av Rigsforsamlingen paa Eidsvold.
- Lov av 6. juni 1896. Om behandling af forsømte Børn (opphevet).
- Lov av 17. juli 1953 nr. 14. Om barnevern (opphevet).
- Lov av 10. februar 1967. Om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).
- Lov av 8. april 1981 nr 7. Om foreldre og barn.
- Lov av 17. juli 1992 nr. 100. Om barneverntjenester.
- Lov av 21. mai 1999 nr. 30. Om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).
- Endringslov 86/2003
- Lov av 17. juni 2005 nr. 90. Om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

- Endringslov 65/2006
- Endringslov 45/2009

Internasjonale konvensjoner

- Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950
- FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) av 20. november 1989

For - og etterarbeider

- Ot.prp.nr.29 (1990-1991). Om lov om sosiale tjenester m. v. (sosialloven)
- Ot.prp.nr.44 (1991-1992). Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)
- Ot.prp.nr.76 (2005-2006). Om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.)
- Ot.prp.nr.69 (2008-2009). Om lov om endringer i barnevernloven
- NOU 1985:18 – Lov om sosiale tjenester
- NOU 2000:12 – Barnevernet i Norge
- NOU 2004:6 – Mellom effektivitet og personvern
- NOU 2009:15 – Skjult informasjon – åpen kontroll
- Besl.O.nr.131 (2008-2009). Lov om endringer i barnevernloven

Rettspraksis

Høyesterett:

- Rt. 1984 s. 289

- Rt. 1987 s. 805
- Rt. 1991 s. 668
- Rt. 1992 s. 1303
- Rt. 1995 s. 350
- Rt. 1995 s. 479
- Rt. 1996 s. 1684
- Rt. 1997 s. 170
- Rt. 1998 s. 912
- Rt. 1999 s. 1183
- HR-2001-321
- Rt. 2002 s. 908
- Rt. 2004 s. 999
- Rt. 2004 s. 1603
- Rt. 2005 s. 833
- Rt. 2008 s. 322
- Rt. 2010 s. 274

Lagmannsrett:

- LF-1996-1025
- LA-2002-1304
- LB-2006-135824
- LB-2007-149920
- LG-2009-168693
- LA-2009-183137

Tingrett:

- THAUG-2009-177766
- TNOMO-2009-196415

- TGJOV-2009-200648
- THAUG-2009-95

Fylkesnemnd:

- FNV-2009-95-MOR
- FNV-2009-467-OSL

EMD:

- Case of Johansen vs. Norway (No. 1). EMD 1996.08.07 Nr. 17383/90
- Case of Olsson vs. Sweden (No. 1) EMD 1998.03.24 Nr. 10465/83

Nettsteder:

- Gyldendal Rettsdata – www.retsdata.no
- Lovdata Online – www.lovdata.no
- Regjeringen, Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet – www.regjeringen.no
- Idunn.no, Nordisk tidsskriftdatabase – www.idunn.no
- Statistisk sentralbyrå – www.ssb.no

Personlige meddelelser:

- Grethe Bromset – Barnevernspedagog, ved Barne- ungdoms og familieetaten, Sør-Trøndelag.
- Liv Myklebost Marum – Fylkesnemndsleder, fylkesnemnda i Trøndelag.

